

శ్రీ ర ప్రు
భారతీరవుణీవుణాలు
 రెండవ భాగము

బ్రహ్మాశ్రీ, శ్రీషాడ నుబ్రహ్మణ్యాశాస్తీకృతము.

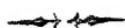
చ స్నా పు రి:
 వావిల్ల రామస్వామిశాస్త్రములుఅండ్సన్ వారిచే
 బ్రికటి త ము.

1940

All Rights Reserved.

Printed by
V. VENKATESWARA SASTRULU
of V. RAMASWAMY SASTRULU & SONS
at the 'Vavilla' Press,
Madras.—1940.

విషయసూచిక.

విషయము.	క్రమ.
1 రహద్రమదేవి	1
2 వాస్తవతి	6
3 లక్ష్మీవృజ్ఞి	19
4 ఖనా	31
5 సుశీల	37
6 సంయుక్త	42
7 అవాల్యాబాయి	57
8 మైసాబాయి	75
9 మల్లమదేవి	83
10 పద్మిని	91

1

రుద్రమ దేవి.

శ్రీ ర స్వ.

భారతరఘనాయిమణిలు రుద్రమ దేవి.

సార్వభూములలో నుత్తమోత్తముఁ డగు కాకలి గణ పతిదేవుడు చిరకాలము భూమి నేలెను. ఆతనికి రుద్రమ దేవి యను కొమార్తైమాత్రము ఉండెను. వేఱుగ పురుష సంతానము లేకపోయెను. అగుటచే నాతడు రుద్రమకే రాజ్య వ్యువహారములను నిర్వహించుపథుతు లన్నియు నేర్చి మృతిఁ జండెను.

తండ్రిమరణంతరము శివదేవయ్య యను మంత్రి సాహయ్యమున రుద్రమదేవి సింహసన మెక్కెను; గాని సామంతరాజులలోఁ గొండజకు ఇది కంటకముగా నుండెను. “జక యాఁడుదానికి అంతులమై యసండుటకంటె చచ్చట మేలు” అని వారు భావించిరి. వారిలో హరిహరదేవుడు మురారిరావు అనువారు ముఖ్యులు.

ఇక్కడ బీరుగంటిలో రుద్రమదేవి సింహసన మెక్కెన కాలమునందే ఆక్కడ దేవగిరిలో మహాదేవరాజు గడ్డి యెక్కెను. ఈతడు స్త్రీలజ్ఞోలికిఁ బోపువాడు కాఁడు. అగు

టచే నాతని యూస్టానకవులు “మహాదేవరాజు పరాక్రమము నకు జంకి ఆంధ్రులు ఆడుదాని మఱుగు బొచ్చిరి” అని వర్ణింపనాగిరి. ఆది విని రాజు పొంగిపోసాగెను. ఈసమయము నందే హరిహరుడును మురారియు దేవగిరికిఁ బోయి మహా దేవరాజుతో మంతనము ప్రారంభించెను.

వారిలో వారికి మాటలు కలిసెను. ఇట్లుండఁగా రుద్రమదేవి కొమూరై యగు ఉష్మక్కుకు పుత్రసంతాసము కలుగ వలయు నని కోరి ఆమెను వెంటనిదుకొని బుద్ధగణపతినిఁ బూచీంచుటకు వద్దపల్లెకును, వక్విరాదేవిని ఆర్పించుటకు మొగలిచర్ల కునుఁ బోయి అయిదుదినము లచ్చట నుండెను. ఓరుగల్లుసామృజ్యమును ఎప్పుడు కూలఁద్రోయుదమా యసి చూచుచున్న హరిహరుడును, మురారియు “ఇదే సమయము మహాదేవరాజు సాయ మక్కుఱలేకయే మనము సఫలమనో రథులము కావచ్చును” అని తలఁచి పోయి ఆమెను ముట్టి డించిరి.

కాని వారు అనుకొనినట్లు జరుగ లేదు. నిష్పాలుగ్రమ్మచు వారు ముందునకు నడచిరి; గాని రుద్రమ వారికిఁ జిక్క లేదు. ఆమె యు క్రిచేసి వారిని ఏమరించి వుటావుటిప్రయా ణముతో ఓరుగంటికి వచ్చి చేరుకొనియెను. “తప్పిపోయోరా” యని శత్రువులు తహతహపడుచుండఁగా ఆంధ్రవీరులు వారినిఁ దాకిరి. పోరు ప్రారంభ మయ్యెను; గాని తెలుగువారి కత్తు

లకు దృఢి కలుగక పూర్వాల్మీ మహారాఘవీలు ఓడిపోయిరి. మురారియు, వారివారుడును ఇహలోకమును విడిచిపోయిరి. రుద్రమదేవి వారి త్యైశ్వర్య మంత్రయు గొల్లకొట్టించి ఆయ నంతథనముతో పద్మాంశు దేవికి మహాత్మవములు చేయించెను.

ఇదంతయు సైనతరువాత మహాదేవరాజు మూడు లకుల సైన్యముతో ఓరుగంటిమిాడికి సావకాళముగా దండెత్తివచ్చెను. ఇకి యిట్లు జరుగు నని యొటింగి యంతకు పూర్వాల్మీ రుద్రమదేవి ఓరుగంటిదుర్గము ననేకవిధముల బాగు చేయించి సైన్యమును వృధిచేసి కనిపెట్టుకొనియుండెను.

యుక్తసమయమున ఇరుతెగలవారును దలపడిరి. పదు సైదుషినములు రక్తసదులు ప్రవహించెను. తుదకు దేవగిరి యాదవులు పలాయనము చిత్తగించిరి. రుద్రమదేవి సేన కంత కును నాయకురాలై వారిని తఱిమితఱిమి కొట్టించెను. అంధ్ర వీరులు తన రాజధాని యగు దేవగిరిని సమాపించుట గని మహాదేవరాజు భీత్యుడై చేయునదిలేక చేతులు జోడించుకొని రుద్రమదేవిని శరణవేడి ఆమె పాదములకడ అపరాధము క్రింద కోటిసువర్షములు సమర్పించెను. అంతట రుద్రమదేవి ఆతనిని కరుణించి విడిచి ఓరుగంటిసామూజ్యమునకును దేవగిరిరాజ్యమునకును సరివ్యాధున జయస్తుంభములు నాటించి శాసనములు ప్రాయించి ఏబడిలక్షల హక్కున్నలను తనసైనికులకు బహుమానముగా నిచ్చెను.

రుద్రమదేవి యింక ననేకశత్రువులను తలయొత్తుకుండఁ జేసి తన సామ్రాజ్యమున నేమియు కల్గోలములు ప్రట్ట కుండ నతిషాగ్రత్తతోఁ బరిపాలించి ప్రజలను కన్నతల్లివలె రక్షించెను. కొంతకాలము జరిగిన తరువాత ఉష్మక్క గర్భ వతియై తొమ్మిదినెలలు మోసి యొక కుమారునిఁ గనియొను. మహాదేవయ్య సూచన ననుసరించి రుద్రమదేవి యాబాలు నకు ప్రతాపరుద్రదేవుడు అని నామకరణము చేసి ఓరుగంటి సామ్రాజ్యమునకుఁ బట్టభద్రునిఁ గావించెను. పిదప కొన్ని దినములకు ఉష్మక్క మఱియొకకుమారునిఁ గనియొను. ఆతనికి అన్న మదేవుడు అని పేరు వెట్టబడియొను. రుద్రమదేవియు, మహాదేవయ్యయు బాలకులకు సకలవిద్యలను సేరి ప్రభూ వంతులను గావించిరి. మనుమని పరిపాలనమును గొన్ని దిన ములు చిత్రగించి రుద్రమదేవి శివసాయుజ్య మండెను.

మూడు లక్షల శత్రువైన్యముతో స్వయముగ ఘోర యుద్ధము గావించి విజయమును బడసి పాదాక్రంతుడైన వైరివలన కోటి సువర్ణము లపరాధముగఁ గైకొనిన స్త్రీని ప్రపంచమున కంతకు నొక్క యాంధ్రదేశము మాత్రమే చేయొత్తి చూపినది. తొల్లిటి యాంధ్రదేశము ఇట్టి అనేక స్త్రీరత్నములచే నలంకరింపబడి భారతదేశమున కంతకును నాయకమణియై విరాజిల్చినది.

2

పద్మావతి.

పద్మావతి.

మహాక్షేత్ర మగు జగన్నాథపట్టణమున అగ్నిషతోత్సుండు నొక బ్రాహ్మణుడు నివసించియుండెను. ఆతుడు వేదవే దాంగముల నామూలాగ్రముగఁ జవివిన విద్యాంసుడు. యాగము లసేకములు గావించిన యాహితాగ్ని. దయాసత్య శైచములకుఁ దావలము. నిజముగ నాతుడు “బ్రాహ్మణబాతి కలంకార” మని చెప్పటికుఁ దగియుండెను. ఆతనికి లేక లేక ఒక్క కొమూరై గలిగెను. అగ్నిషతోత్సుండు నాతనిభార్యయు. నాబిడ్డ నతిప్రేమతోఁ బెంచుచు నట్టయందము ననుభవించు చుండిరి. బిడ్డకు పద్మావతి యని ముద్దువేరు చెట్టిరి.

పద్మావతి అంత చిన్నతనమునగూడ తోడి బాలికల వలె కేవలము నాటపాటులతో దిన మెల్లఁ గడువక తలిదం. త్రులు చనవు చూపిన కొలదియు, వారు చెప్పిన చొప్పున నడుచుకొనుచు, వారు ఆనందించిన కొలదియు సంతోషమును గూర్చుచు నుండెను.

ఆమె యావనము ప్రాపించునప్పటికి విద్యావతి గూడ నయ్యెను. బంగారమునకుఁ బరిమళ మబ్బినట్లు ప్రకాశించు.

భారతీయమణిమఱలు

చూస్తు కొమారైకు తగిన వరునిఁ దెచ్చుటకుఁ దంప్రి ప్రయు
త్వములు ప్రారంభించెను.

జగన్నాథమున నిట్టుండఁగా, బిల్యో యను గ్రామమున
అగ్నిహాత్తునితో సమానుఁడైన నారాయణభట్టు ఆను
విద్యాంసునకు జయదేవుఁ డను కుమారుఁడు పుట్టి పెరుగుచుం
డెను. ఆతడు కారణజన్మిడో యనునట్లు బాల్యమునుండియు
ఆద్భుతప్రతిభను ప్రకటించుచు గురువును తలిదంద్రులను,
చూచినవారి సందఱను ఆశ్చర్యానిమగ్ను లను గావించుచుండెను.
వూర్తిగ యావనము వచ్చునప్పటికి ఆతడు సంగితసాహిత్య
ములయందును, కవిత్యమునందును ఆసమానుఁ డయ్యెను.

అగ్నిహాత్తుడు వరాన్యేషణము ప్రారంభించెను; గాని
పద్మావతికి తగిన భర్త యాతనికిఁ గాన్యింపలేదు. ఒకమాసము
గడచినను సంకల్పము నెఱవేరక యాతడు తహతహాపడు
చుండఁగా దేశసంచారము చేయబ్రహ్మాణులు “సీకొమారైకు
జయదేవునికంటె మంచివరుఁడు ఇంక దొరకడు” అని చెప్పిరి.
“ఆ స్త్రీవిషయమున మేము చెప్పఁజాలము. సీధితికి నాతని స్త్రీతి
కిని చూచి భేదమున్న ది. ఆతడు వైభవములవిషయమున నీతో
తూఁగఁజాలడు” అనిసూడ వారు చెప్పిరి. అయినను ఆతడు
బిల్యోగ్రామమునకుఁ బోయి చూచి సకలమునకు సంతుష్టుఁడై
“ఆ స్త్రీ సంగతి యోచింపడగినదిగాదు. నేడు లక్షోధికారియై
యున్న వాడు రేపు భిషోధికారి కావచ్చును. అల్సై నేడు

భిక్షోధికారియై యున్న వాడు రేపు లక్షోధికారి కావచ్చును. ఇది యొకడు నీర్మియింపజాలని విషయము. ఇంతకును జయ దేవుడు ఇంత చిలుతప్రాయమునందే గొప్పయశస్సు నాజించెను. ఇక నాతనికిఁ గావలసిన దేమున్నది?" అని తన మనస్సునకు సమాధానము చెప్పుకొని యింసంగతి భార్యకును కొమార్కె కును జెప్పేను. వారిరువురును గూడ తండ్రినిశ్చయము నంగిక రించిరి. జయ దేవుని యశోగానమును పద్మావతిగూడ వినియు న్నది; గావున నామె జయ దేవుని తనకు భర్తను గావింపు డని దేవతలను ప్రార్థింపజోచ్చేను.

యుక్తసమయమున అగ్నిహాత్రుడు మఱల బిల్య గ్రామమునకుఁ బోయి తన యభిప్రాయము నెతేంగింపగా నారాయణబ్ధ్యము ఆతని భార్యయుఁగూడ వెంటనే యంగిక రించిరి. అంతట అగ్నిహాత్రుడు ఇంటికి వచ్చి సకలమును సిద్ధపడిచి యొక శుభమువలూర్తమున ఉభయుల ఖర్చులను తానే భరించి వైభవముతో వివాహమును గావించి కూతు నత్తవారింటికిఁ బంపెను.

యభార్థమున పద్మావతికి తండ్రియింటుఁ జరిగినట్లు అత్తవారియింట జరుగదు. ఆక్కడ అన్నియు ఆసంఘూర్ధుము గనే యుండెను. అయినను ఆమె దేమియు వగవలేదు. జయ దేవుడు తనభర్త ర్మేనందులకు ఆమె చాల నానందింపసాగేను. అంతట విద్యాంసుని చెట్టుపట్టుటు కోత తపము చేయవలెను?

విద్యావతి యగుటవలన వద్దువలి యారహస్యమును తెలిసి
కొనఁగలిగేను.

జయదేవును పురాకృతశ్శాంఖలేశమున అపారమైన
శ్రీకృష్ణభ్రథ్తీ యలవడెను. అగుట నాతుఁ డెప్పుడును శ్రీకృష్ణుని
శ్రవణ మనన థ్యానాదులచే బూజించుచు నానందించు
చుండెను. ఆతఁడు గీతగోవింద మను నొక గౌప్య గ్రంథమును
సంస్కృతమున రచించెను. సంస్కృతమున ప్రవేశమగలవా
రెల్లరు నాతని ప్రతిభను గ్రహించియే యుందురు.

జగద్వ్యాప్తమైన యాతని యశస్విచే నాకర్మింపబడి
సమాపగ్రామమున నివసించుచున్న ధనికుఁ డగు వర్తకుఁ
డొక్కుఁ డొకనాడువచ్చి జయదేవుని పాదములమీద వ్యాలి
“మాగ్రామమునకు దయచేసి మమ్మ ఉద్ధరింపవలసిన” దని
ప్రార్థించెను. ఆమాయిక మగు ఆవర్తకుని ప్రార్థన నాలకించి
జయదేవుడు భార్యాసహితముగ ఆగ్రామమున కరిగి కొన్ని
దినము లచ్చుట నివసించి ఆవర్తకునకు ఆతని కుటుంబములోని
వారికి ఇంకను గ్రామమునందలి మట్టికొండజకును జ్ఞానపోదే
శము గావించి మఱల తన గ్రామమునకు బ్రయాణ
మయ్యెను. ఆప్యుడావర్తకుడు విలువగల అనేకవస్తువుల నీయు
బోయెను; గాని యొంత ప్రార్థించినను జయదేవుడు ఆంగీక
రింపలేదు. “నీవు నాకు ఒక్క దమ్మిడి మైన నీయనక్కాఱలేదు.
దీనులను పోషింపుము. అది భగవంతునకు ప్రీతికర” మని జయ

దేవుడు చెప్పేను. ఇక నేమి చేసినను ప్రయోజనము లేదని తెలిసికొని ఆవర్తకుడు జయదేవుడు డెక్కిపోవుటకు నియమించిన బండి కదుగుభాగమున వరాల సంచులను గట్టించి “బిల్వ గ్రామము చేరినతరువాత గురువు లెఱుంగవుండ శశధనమును పద్మావతీచేవిగారికి సమర్పింపుము” అని బండివానికి చెప్పి పంపేను.

అందఱను ఆళీర్వ్యదించి జయదేవుడును పద్మావతియు బండియేక్కిరి. గ్రామవాసులు ఊరు దాటునంతవజుకు సాగ నంపిరి. శిఘ్రమైను మఱి కొంతదూరమువజుకు వచ్చిరి. తుద కండఱును వెనుకకుఁ బోయిన రెండుగడియలకు బండి ఆర ణ్యము ప్రవేశించేను. అందుగూడ కొంతదూరము బోయిన తరువాత దొంగలగుంపు ఒకటి వచ్చి బండి నాక్రమించేను. జయదేవుడు వారిని జూచి సంగతి యంతయు గ్రహించి “మిాకేమియు నభ్యంతరము లేదు. మిాసంకల్ప మెట్లో అట్లు చేసికొనవచ్చును” అని చెప్పి భార్యతోఁ గూడ బండిదిగేను. దొంగలనాయకుడు ముందునకు వచ్చి “మిావద్ద నున్న దంతయు నిచ్చివేయుడు” అని చెప్పేను. జయదేవుడు ఆళీ చేసేను. పద్మావతి తన రొండలిమిాది వస్తువు లన్నియు నిచ్చి వేసేను. ఇది యిట్లు జరుగుచుండగా తక్కిన దొంగలు బండి యంతయు వెదకి బండి యదుగున కట్టబడియున్న వరాల మూటలుగూడ విష్ణుకొనిరి అంతయు నైన తరువాత దొంగల నాయకుడు ముందునకు వచ్చి “శతని ధోరణి సందేహః

స్వదముగా నున్నది. ఇప్పుడిట్లు నిర్లిప్తతతోఁ బ్రవర్తించుట చాల అనుమానమునకు తావలముగా నున్నది. ఈతే డిప్పాడు మనల నేమియు చేయలేదుగా; మన మిాతని నిష్టై వదలి పెట్టితి మేని గ్రామమునకు బోయి మన సంగతి అందజుకును దెలిపి మన సెత్తుమిాదికిఁ దెచ్చును; గాన్నన ఈతనిని కాలు చేతులు కట్టి పాశునూతిలోఁ బడవేసిరండు” అని చెప్పెను. దొంగలు అణ్ణే చేసిరి. తమ నాయకుని యాజ్ఞవలన వారు పద్మావతిని బండివానిని యథేచ్చగ విడిచి వెడలి పోయిరి.

బండివాడు ఎట్లో బ్రతికి స్విధలము చేరుకొని సంగతి యంతయు యజకూనునకు జెప్పెను. జరిగినదానికి వర్తకు డెంతయు వగచి జయదేవకవిని వెదకి తెచ్చుటకు పదుగురుసేవకు లను నియమించెను.

పద్మావతియు జారచోరులను, కృరమ్మగములను ఎట్లో తప్పించుకొని స్వగ్రామము చేరి సంగతి యంతయు బంధువుల కెత్తింగించి భర్తనిమిత్తము విచారించుచు పానాహారము లను విడిచియండెను. బంధువులను జరిగినదానికి ఎంతయు వగచి జయదేవునినిమిత్తము కొందరు బయలుదేజేరి.

ఇప్పి యట్లుండగా క్రొంచదేశపురాజు ఆపాడు నూయి యున్న అరణ్యమునకు వేటకు వచ్చి మృగములను చెండాడుచు నూతిచెంతకు రాగా అందునుండి అద్భుతగానము విన

నచ్చెను. అందుల కాళ్ళర్యోపడి రాజు దానిని సమాపించి మాడఁగా జయదేవుడు గాయములనుండి రక్తము కారు చున్నను లేక్కానేయక భక్త్యావేశమున తాను రచియించిన గితగోవిందమునందలి కీర్తనలను పాదుచుండెను. రాజు ఇంగితము నెఱింగి సేవకులు జయదేవుని బైట్టికిఁ దీసి కట్టు విచ్చిపి. రాజు సంగతి యంతయు విని ఆతఁడు జయదేవుడు డగుట రొటింగి “మహాత్మ ! మాకు దెలియనిది లేదు. గతించిన దానికి వగచుటకంటే ముందుచేయవలసిన వని ప్రారంభించుట మంచిచి. ఆరిషడ్వ్యరములను జయించిన తమకు దేహము ఇట్టి స్థితిలో నున్నందులకు వగపు లేకపోవచ్చును; గాని ప్రాణము నిలుచుటకు ఈపాంచభౌతిక దేహము ఆవశ్యకము; గావున దీనిని రక్షించుకొనవలసియున్నది. నాతోగూడ నాపురము నకు దయచేయవలయు నని ప్రార్థించుచున్నాను. ఆక్యాడ సంస్థానవైద్యులు తమకు ఉచితచికిత్సలు చేయగలరు” అని ప్రార్థించెను. అందులకు కవి “రాజా ! సీయావ్యాసమును తిర స్కృతించుటకు దగిన కారణము లేమియు లేవు. అయినను సీతో నాకటి చెస్పవలసియున్నది. మదైకటివిత యగు నాపత్ని రొట్టిస్తిలో నున్నదో తెలియదు. ఆమె బ్రతికియున్నచో వెదకి తెప్పింపగలవా ? బ్రతికియున్నదో లేదో గూడ విచారణ చేయవలసియున్నది. ఇందులకు సీవు పూనుకొందువా ? నాకు నాశరిరమునకు చికిత్స చేయించుటకంటే నాభార్యాను వెదకుట ముఖ్యకార్యము. అట్లు చేసెచవేని నేను సీపురము

నకు వచ్చేదను. లేఖన్న ఈమంభీపాకనరకమునుండి నన్ను ధరిం చిత్తివి; గావున నాయాళీర్యచనములను బడసి నాదారిని నన్ను బోసిము. నీమేలు సెప్పటికిని మఱునను. నాభార్య కనబడినచో తరువాత నేను తప్పక నీపురమునకు వచ్చి నీదర్శనము చేసే దను” అని బదులు చెప్పేను. దానిమిాద రాజు తమ సెలవు ప్రకారము చేసేద నని మాట యాయఁగా కవి రాజుతోఁ గూడ క్రొంచనగరమునకుఁ బోయేను.

రాజుజ్ఞవలన ఆస్తానవైదుయలు కవికి రాజోచితచికిత్సలు ప్రారంభించిరి. ఆచూకీ తీయటలో నిపుణులైన యుద్యోగులు పద్మావతిని పెదకుటకు బయలుదేఱి.

ఆట వైదుయలు కవికి ఆరోగ్యస్నానము చేయించునపు టీకి ఇట రాజోద్యోగులు జగన్నాథమున పద్మావతినఁ జూచిరి. వారు ఆమెకు సంగతి యంతయు సెత్తింగించి పాలకి నెక్కించి పద్మావతిని క్రొంచనగరమునకుఁ గౌనిపోయిరి.

పద్మావతియు జయదేవుడును ఒకరి నొకరు చూచు కొనిన వెంటనే కౌగిలించుకొని జరిగిపోయిన దంతయుఁ దలఁచి కొని కొంతసేపు వగచి పిదప నిల్లు శుఫసమావేశము కలిగి నందులకు ఆనందించి సర్వేశ్వరునకు నమస్కారము లర్పించి రాజును వినుతించిరి.

రాజును, రాణియుగూడ జయదేవుని పద్మావతిని చాల నాదరముతోఁ జూచుచుండిరి. ఒకనాఁడు పద్మావతి రాణికి ధర్మా

పదేశము గావించుచుండఁగా నొక దాసి వచ్చి రాజబంధువు లలో నొక యువకుడు చనిపోయె ననియు, పతివ్రతమైన యాతని ఖార్య సహగమనము చేయసున్న దనియుఁ జెపైను. అది విని యచట నున్న వా రందలును ఆయువతి పాతివ్రత్య మును మిగులు గౌనియూడి; గాని పద్మావతి యామాటలను, ఆపొగడ్తలను వినియు వినసట్లు ఉఁరకుండెను. అందులకు ఆళ్ళ ర్యాచంతమై “పతివ్రతమైన యాయువతిని గుఱించి మేమంద ఆము నిట్లు అనేకవిధముల వినుతించుచుండఁగా మించేమియు మాట్లాడుట లేదేమి? ఈవార్తనే వినిసట్లు లేదేమి?” యని ప్రశ్నించెను. అందులకు పద్మావతి మందవసము గావించెను. అది చూచి రాణి అసంతృష్ట యగుచుండఁగా పద్మావతి బొములు ముడిచి “చెప్పట కేమున్నది? లోకములో న నేక విధము లయిన వ్యక్త లున్నవి. ఒక వ్యక్తికి సంతోషించిన ఒక వ్యక్తి విచారించును. మతియొక వ్యక్తికి తటసముగ నుండును. ఇందులకు కారణ మేమని యొవరికిని ఆడుగవలసిన పని లేదు. ఇంతకును సహగమనము చేయబోవుచున్న ఆయువతి సుశీల యని మించు చెప్పినచో నాకేమియు నభ్యంతరము లేదు. మతియొందులకు పొగడలే దందువా? ఆమె పతివ్రతల కెల్ల నాయకమణియే యగునేని పతిమరణవార్త వినినంతనే భూ పతితమై ప్రాణములు విడిచియుండును. ఇట్లు పతి చిత్తిచెంతకు స్వయముగ నడచిపోగలుగుచున్న ఆమెను గుఱించి వినుతులు చేయవలసినంత కారణము నావు ఏమియుఁ గనపడలేదు” అని

కూవికెను. ఇది విని కొండఱు బాగుగ నున్న దనుకొనిరి. కొండఱు “ఈమె యొంత గర్విష్టురాలు” అనుకొనిరి. రాణిగారి యూతకంగికల మని ఒడఱు విసుచుకొని తీరుగు కొండఱు సన్నిహితలు “రాణిప్రశ్నకు తగిన జవాబు గాదు. ఆమాట లలో చాల గర్వమున్నది” అని పలికిరి; గాని రాణియు పద్మ పతియుగూడ నేమియు మాట్లాడ లేదు. ఇరువురు నొక మా తొకరిముఖము నొకరు చూచుకొని ఇతరవిషయములను గుఱించి ప్రస్తావము ప్రారంభించిరి.

అయితే పద్మావతియెడల రాణికి భక్తి పోయిన దని స్ఫుర్తముగాఁ జెప్పటకు వీలు లేదు; గాని ఆమెను పరీతీంప వలయునని సంకల్పము మాత్రము గలిగెను. ఆసంకల్పము నెఱ వేస్తుకొనుట కామె సమయము నిరీతీంపనాగెను.

కొన్నిదినములు గడచిపోయిన తరువాత రాజు మఱల వేటకు బయలుదేతెను. జయదేవుడు గూడ వేటకు వెడలెను. ఇదియే సమయ మని రాణి దాసీలతో మంతనమాడి యథా పూర్వముగ వచ్చి పద్మావతితో మాటలాడుచుండెను.

ఆప్పడోకదాసి వగచుచు వచ్చి “అమ్మా, ఏమి చెప్పా దును. రాజుగారితోగూడ వేటనిమి త్త మరణ్యమునకుఁ బోయిన కవిగారు వెద్దపులి వాతఁబడి పరలోకమునకుఁ బోయి రట” అని చెప్పెను. ఇది వినితోడనే పద్మావతి “హా, నాథా,” యని భూమిమిందు బడిపోయెను.

ముందు దాసీలు పరిష్కించిరి. పిదప రాణిగూడ కరి త్సీంచెను. ఎంతసేపు చూచినను పద్మావతి మఱల లేచు సూచ నలు కాన్మింపలేదు. సంస్థానవైద్యులు వచ్చి “అకలేదు” అని చెప్పిరి.

రాణికముపులో రాయి కడెను. ఎంత యూవత్తు! “ఒకటి తలపఁగా నొకటి రైనది. ఇంతటి పతివ్రతాశిరోమణి గనుక నేనాడట్లు సంకోచము లేక కలికునది. కట్టా! నేనెంత దుర్భాగ్య రాలను. నేను చేసిన మోసము బయల్వడకమానదు. లోక ములో నేనిక సెట్లు బ్రత్తుకుదును” అని రాణి యనేకవిధముల వగవఁజోచ్చెను. దాసీసుందరులగూడ నోట మాటలేక భోఘ్యులవలె నిలిచిపోయిరి.

ఇంతలో రాజు వచ్చెను. పద్మావతి మరణవార్తను విని జయదేవుడు ఖన్నుడై వచ్చి యూమెచెంతే గూర్చుండి వగవ సాగెను. రాజు అనేకవిధముల నూరాడించెను; గాని ప్రయోజనము కలుగలేదు. కవి యిట్లు కొంతతడవు వగచి “రాజు, నాచైతన్యము పోయినది. నేనిక చేయవలసిన దేమున్నది? నా ప్రియురాలికి నేను రచించిన గీతగోవింద మనిన చాల ప్రీతి. ఈమె బ్రతికి మఱల నేను పాడుచుండగా దానిని వినుట యెట్లును లేదు. ఈమె స్వయముగఁ భాదుటఁ గూడనిక నసంభవమే. అయినను ఈమెక శేబరమువద్ద నైన నొకమాటు పాడి నేను మనస్సునకు సమాధానము చెప్పు

కొనెదను. నావిషయను ఒక మాఱు “తెప్పింపుము” అని చెప్పేను.

చూచుండగనే రాజబట్టులు బోయి వీణను డెచ్చియిచ్చిరి. జయదేవుడు దానిని అందుకొని సవరించి గొంతెత్తి పాడఁ వోడఁగెను. ఇరువదిర్మైదవ యష్టపది ముగియునప్పటికి పద్మావతిముఖమున జీవకళ యంకురించెను. కొంతసేపటి కామెకదలెను. మఱి పదినిముసము లగునప్పటికి ఆమె కన్నులు డెఱచి చూచి లేచి పతిపాదములమోద వ్రాలి బాష్పధారలతో పాదములు కడిగెను. జయదేవుడు దామె నాదరములో లేవనెత్తి శక్యరుని వినుతించెను. ఉన్న వా రందఱును ఆశ్వర్యచక్కిత్తులై యుండగా రాణి ఆదంపతుల పాదములమోద వ్రాలి జరిగిన దంతయు నెతింగించి రక్తింపుబ్రార్థించెను. రాజు మిగుల సీగు పదుచుండగా ఆదంపతులు రాణికి కైర్యము గొల్పి రాజు నూకడించిరి.

పిదపఁ గొన్ని దినము లక్కడనుండి ఆదంపతులు కాశికిఁ బోయిరి. ఆక్కడ ననేకులు స్త్రీలును పురుషులును గూడ వారి నాత్రయించి థర్చుసూత్యములను దెలిసికొని తరణోపాయమును గాంచిరి.

కొన్ని మాసములు కాళిలోఁ గడపి జయదేవుడును పద్మావతియు స్వస్థలము చేరికొని అనేకులను స్నారమునకు వ్రిప్పి బ్రతికి యున్నంతకాబము శ్రీకృష్ణునిఁ బూజించి పిదప సాయంజ్ఞముక్కీని బడసిరి.

3

ఉత్త మ్యూ ఇస్:

ల త్త మ్మా ణి.

మైసూరు రాజగు ఇమాది కృష్ణరాజవౌడయరున కిమె
మూడవరాణి. ఈ మె కట్టిగోపాలరాజు ఉర్పుకొమార్టె. ఆతడు
మైసూరుమహారాజువద్ద నొకసేనానాయకుడై యుండెను.

ఇమాదికృష్ణరాజవౌడయరునిఁ బెంచుకొనిన నందరాజు
వద్ద వైశ్వరు అను నొక తురఘ్యాడు ముఖ్యంతరంగికుడై
యుండెను. వైశ్వరు రాజున కిష్టముగా మసలుకొనుచునే
యారాజ్యము నెట్లయిన హరింపవలయునని నిశ్చయించుకొని
ఉపాయములను వెదకుచుండెను.

నందరాజు చనిపోవునపుడు “వైశ్వరు నెట్లి యథికార
మునందును నిలుపవల దని చెప్పిపోయెను. రాణి యగుజమ్మాన్ని
గూడ ఆశ్చే తలంచుచుండెను; గాని ప్రమోజనము గలుగ
లేదు. వైశ్వరు ఒకదినముకంటె నొకదినము తన బుధిచాతు
ర్యమువలన భృత్యవర్ధమును వశపతిచుకొనుచుండెను. భర్త
యనంతరము జమ్మాన్ని ఇమాదికృష్ణరాజవౌడయరునిఁ బెంచు
కొని యాతనివేర తాను రాజ్యము చేయుటకుఁ బ్రయ
త్రీంచెను. ఈయత్నములో నామె వైశ్వరున కాంతరంగికు

డగు ఖండేరావు అను మహారాష్ట్రసరదారుని లోపుచేసికొని యాలోచనలు ప్రారంభించెను; గాని ఈసంగతి యొట్లో తెలిసి కొని వైదరు ఖండేరావును నిజగృహమున బంధించివేసెను. ఇమూడికృష్ణరాజు వేరునకు మాత్రము మైసూరుమహారాజుగా నుండెను; గాని యథికారమంతయు వైదరుచేతిలో నుండెను.

కొన్ని దినములు గడచినతరవాత కృష్ణరాజు ఆక్సిక్ ముగా మృతి చెందెను. ఆతనికి నందరాజు చామరాజు నని యిరువురు పుత్రు, లుండిరి. తండ్రి, మరణానంతరము యథార్థ మున మైసూరు ప్రభు వగు నందరాజు తన రాజ్యమును యథే చ్ఛగఁ బాలించుకొను నథికారము నిమిత్తము మరాటా సరదారు డగు త్వ్యంబకరావుతో సకలసన్నాహములును గావింపసాగెను; గాని యచిరకాలమునందే యిసంగతి యొట్లో గ్రహించి వైదరు నందరాజును జూలముపయి నెక్కించి చంపించెను. చామరాజుగూడ పిదప కొన్ని దినములకు వైదరు భృత్యులవలననే చంపబడియెను ఇట్లు మైసూరు సింహాసన మధిష్టించుట కథికారు లగువారు తనచాతుర్యమున మృత్యువుపాలగుటవలన అడ్డులేక వైదరు ‘శ్రిక సింహాసన మధిష్టించుట కెంతో వ్యవధి లేదు’ అని యానందించు చుండెను.

పతిమృతివలనను, పుత్రుల మరణమువలనను కుంగి పోయియున్న లక్ష్మీమ్హాట్టే కొన్ని మాసము లట్లు యుండి

పోయెను. ఇట్లుండగా నొకనాఁ డామె హృదయమున నవీనతేజి మంకురించెను. “ప్రాచీన మగు సీహిందూరాజ్యము ఒక యవ నునిపాలఁ బడవలసినదేనా?” యని యామెకు ప్రశ్న కలిగెను. ఇది కలుగుటయే తడవుగ నామె శరీరము కంపించిపోయెను. “ఇట్లుటిది సంభవించినచో నిక నేను బ్రతికియుండు బెందులకు?” అని యామె నిశ్చయించుకొనియెను.

ఎట్లును ప్రైదరుతో విరోధపడకతప్పదు. అయిన నింత వఱకును రాజకార్యప్రస్తావము నెఱుగని రాణి విరోధము నడుపువిధానము నెఱుగదు. ఎప్పు డెట్లు ప్రవర్తింపవల యునో వ్యవహారమునఁ బ్రవేశించి నేర్చుకొనవలసినదే.

తొలుత నామె దత్తపుత్రుని స్వీకరించి యాతని వేర తాను రాజ్యము చేయదలఁచెను. అందులకు ఆమె తన సోచరి పుత్రుఁ డగు మాడూరు సరసరాజుగాని మనుమఁ డగు సిద్ధ రాజుగాని యిర్చు లని నిశ్చయించుకొని యాసంగతి ప్రైదరు నకుఁ దెలిపెను. ఇంతవఱకు సంతగిపురమును విడిచి బైటుకు రాని దైనను రాణి ఏగుల తేజస్వంతురా లని ప్రైదరు విని యుండుటచే ఆమెకు ప్రత్యక్షముగా నిష్పదే విరోధపడుట తన యభ్యదయమునకు మంచిది గాదని గ్రహించి “దత్తుని నిర్ణయించుటలో మించే ప్రయాసపడనేలి?” అని చెప్పి కొండఱు భాలులను రావించి యొకచో పూపులు, పుష్టకములు, ఖడ్డములు నుంచి “మించుప్పమువచ్చినవి తీసికొనుడు” అని

చెప్పేను. అందఱు బాలకులలో ఆరోటురాథిపుడు డగు దేవరాజుకుమారుడు చామరాజుమాత్రము ఒక క్తిని, ఒక ఆద్ధమును దీసికొనియొను. తక్కినబాలకులు, పుస్తకములు, శూవులు, మితాయి మున్నగునవి తీసికొనివి. అంతట వైదరు “ఇతఁడే తగినవాడు” అని చెప్పి చామరాజును రాణికి దత్తు నిగా నేర్చిచి పేరునకుమాత్ర మాక్షువానిని సింహాసనమెక్కించి తక్కిన వ్యవహారమంతయు దానే నిరంకుశముగనడువఁజొ చ్చెను.

“కోటను భాక్తుసమును స్వాధీనమున నుంచుకొని యున్న వైదరును ఒడించుట సామాన్య మైసది గాదు. ఇంకి నాయుక్కతవలనఁ గాదు” అని యోచించి రాణి ఇతరరాజులతో రాయబారములు నడుపసాగెను. ఆప్యాడు చెన్న పట్టిణమున ఇంగీఘవారు ప్రబలులై యండిరి. వారికి లార్డుపింగాటు అను నతఁడు గవర్నరుగా నుండెను. రాణి ఆతనివద్దకు తిరుమలరావు అను నొక వకీలును రాయబారిగాఁ బంపెను. రాణి యష్టాడు రెండు త్తరములు వ్రాసెను ఒకటి ఇంగీఘవగవర్నరునను. అందు ఆమె తిరుమలరావు తనకు ముఖ్యుడు డనియు ఆతఁ దేమి చేసినను దాని కామె కంగీకారమే యనియు వ్రాసెను. రెండవది తిరుమలరావునకు. అందు ఆమె “నీవు మాతరఫున సర్వము క్త్వారు వని పింగాటువొరకు వ్రాసినాము. వారితో మాట్లాడి నీవు వ్యవహారము నెట్లో చక్కచెట్టవలెను. ఈసాహాయ్యము చేసినచో ఇంగీఘవారికి మేము సైన్యపు ఖర్షణిమిత్తము

కోటిరూపాయలును, దర్శారు వ్యాయముల నిమిత్తము మూడు లక్షలును, ఇచ్చుటకు సిద్ధముగా నున్నాము. ఈకార్యమును చక్కచెట్టినచో నీకు మారాజ్యాదాయములో నూటికి పది రూపాయలవంతున బహుమతి చేసి నీవు బ్రతికియున్న అతకాల మును గొప్పగా స్నానించెదము. వంశపారంపర్యాముగ దివాకుగిరి నీకు ఇచ్చెదము” అని ప్రాసేను.

తిరుమలరావు చెన్నపట్టణమునకు వెళ్లి వ్యవహారము మాట్లాడఁబోచ్చెను; గాని యింతలో కంపెనీవారికి పింగాటు మింద కోపమువచ్చెను. పింగాటు అప్పు డేమిచేయటకును గామండెను. ఈసందర్భమున మ్యాకర్ట్ ఆను నతఁడు గవర్నర్ రమ్యను. తిరుమలరావు మ్యాకర్ట్ తో మఱల రాయబారము ప్రారంభించెను.

రాణికంటె ముందుగనే మ్యాకర్ట్ ప్రైదరును నాశనము చేయచుండెను. అయినను అంతబలవంతునితితో ప్రత్యేకముగ పోరాడి గెలుచుట దుర్ఘట మని యాతఁడు సందేహించుచుండెను. ఈస్తిలో రాణి రాయబార మండెను. రాణిచాల సమర్థరాలు అని యాతఁడు డదివఱకే వినియుండెను. “ఈమె తో డ్యాటు ఉండిన ప్రైదరు కూలుట నిముసము” అని యాతఁడు తలఁచి ఈవ్యవహారము పరిష్కారము చేయవలసిన దని తంజావురుసంస్థానమునకు రెసిడెంటుగా నున్న సలివ్కా ఆను ఉద్దీఖిగిని నియమించెను.

సలివను వొరయు, తీరుమలరావును సకలమును చాల సమర్థతతోఁ జర్చించి వ్యవహారమును గుడిచిపురి. సంవత్సరము నకు ఇఁ లక్షల రూపాయలు కష్టమును, సాహాయ్య మైన వెంటనే ఇఁ లక్షల యాదాయము గల దేశమును ఇచ్చుటము రాణి యంగికరించెను. ఆప్సుడు మ్యాకట్ వొరయు, రాణియు అంగికరించి ఈధృవపత్రమును స్థిరకఱచిరి.

ఇంగీఘవారి సైన్యము హైదరమిాద దండెత్తిన వెంటనే రాణిపక్షమువా రందఱును వానిమిాద తీరుగుబడవ లయు ననియు, గ్రామములోని పోలీసువారు ఈరాణిపక్షము వారికి ఆవలంబముగ నుండవలయు ననియు ఏర్పాటు అయ్యెను. “శామయ్య ఆను జూరు డగు సరదారు మనపటమున నున్నాడు గావున ఇంగీఘవారి సైన్యములను గజలవాటీ కావేరీపురములమిాదుగా బంపవలసేన దని రాణి తీరుమలరావునకు ప్రాసెను.

ఇట్లు సకలప్రయత్నములును చాల చురుకుగా జరిగి పోవుచుండగా రాజద్రోహిణి యగు నొక సేవకుడు ఈసంగతి యంతయు హైదరసుకు దెలిపెను. అంత నాతడు తోక తోకిన త్రాచువలె మండిపడి రాణిపక్షమువారిలో దొరకి. నంతమందిని కైదుచేసెను. వారిలో కొందరును చంపించెను. రాణికి గూడ చెప్పరాని కష్టములు కలిగించెను. ఆసంగతులను రాణి తీరుమలరావునకు ప్రాసెన జాబువలన తెలియు గలవు.

*“మేము మాచీనావస్థను గుటెంచి పలుమారు మిం కిది వఱకే తెలిపియున్నాము. మింరు మైసూరువిడిచి యిప్పటి కిరు వని రెండు సంవత్సరములు కావచ్చినది. మేము ప్రతిదినమును ఈ యవనరాక్షసుడు (హోదరు కుమారుడైన టిప్పు) పెక్కణి యనేకవిధములయిన బాధల ననుభవించుచూనే యున్నాము వాడు మమ్మ సంతకంత కథికదుగఖమున ముంపుచున్నాడు. వాడు స్ఫూర్టకప్పుషమ చెప్పి చామరాజు వొడయరును గుప్త ముగాఁ జింపెను. మాకు శరీరమును కిప్పుకొనుట కొకవత్సు మయిన లేకుండ బాధ పెట్టుచున్నాడు. మమ్మ రాజమందిరమం దుండనీయక యచటనుండి వెడలఁగొట్టెను. మే మచటనుండి వచ్చునప్పుడు అచటనుండు కావలివారు మమ్మ పరిత్యేంచి చూచి యవమానించిరి. వారు మాదేహములయం దుండిన నగల నన్ని టెని దీసికొని నూకు కట్టుకొనుటకు ముతకవత్సుము లిచ్చిరి. మాకు కాంతిరావుగారి ప్రాతగృహమున నొక వైపున నుండ స్థల మిచ్చిరి. మాచుట్టును ఫారా యుంచినారు. మాదాసీజను లందజీలో మాకుఁ బండైండుగుర నిచ్చి తక్కినవారిలోఁ గొం దజీని మహామ్మియమతస్థులుగాఁ జేసి వారి కతినికృష్టము లయినపనులనుచెప్పిరి. మతికొందజీని అతిదూష్యమగు వేళ్ళు వృత్తి నవలంబింపజేసిరి. మిగిలినవారిచే శౌచకూపములను గడి గించుచున్నారు. నిత్యమును మాకు బిచ్చగాండ్ర కిచ్చబత్యే మిం యింపుడును. మేము కుండలలో వండుకొని పర్మపుటముల(విస్తరా

ఆఖియాసచ్చరిత్రరత్నమాలనుండి.

కులులో భూజనము చేయుచుండుము. టీప్పు త్వ్యరలోనే మమ్ము జంపుటకయి ప్రతిజ్ఞ చేసెనఁట. వాఁడెప్పుడు మాప్రాణములు గొనునో తెలియదు. మాకు మేలు సేయగోరి మిారు ఆనేక విధము లయిన సంకటముల ననుభవించితిరి. మాకొఱకు మిా రింగీషువారితో స్నేహము చేయసించి జాకాసల్విక్కాగారి తోడను, ఇతరయింగీషు శరదార్లుతోడను ప్రసంగించి వారు మాకు సహాయు ఉగుసటులు చేసితిరి. ఇదియుఁగాక, మాకొఱకు మిామిత్తులను మిాబంధువులను ఈమానవరాక్షసున కచ్చించవలసినవారయితిరి. ఇట్లు మిాక సేకనష్టములు కలుగుట తలచికొనిన నాగుండె యదరిపోవుచున్నది. ఇంత నష్టమై నను మన ప్రయత్నము కొనసాగి మారాజ్యమునకు స్వాతంత్యము కలుగనందున నథికసంతాపముగా నున్నది. ఇక త్వ్యరలోనే మానాశ మగుననుటకు సందియము లేదు. టీప్పు వద్దకు ఇప్పు డోక క్రైంచివకీలు, వచ్చియున్నఁడు. మమ్ము చంపకుండిన త్వ్యరలోనే టీప్పునకు నాశము కలుగునని వాఁడు బోధించెనఁట. అందుపై నన్ను శీఘ్రముగాఁ జంప యత్నించిరట. టీప్పునకు క్రైంచివారికి జరిగిన సంధినక లిందుతో పంపినాను. మిారది యింగీషుగవర్న రుజనరలుగారికిఁజూపవలెను. క్రైంచివారిందు ప్రవేశించుటకుఁ బూర్యమే యింగీషువారు తమసైన్య ము నిందుఁ బంపి యాయవనరాక్షసు నడఁచనియెడల కంపెనీ వారి రాజ్యమునకే మిగుల ముప్పు కలుగుగలదు. అప్పుడండడ ప్రాణములకును మోసము రాగలదు. ఇదివఱకు

చెందుమూడునొరులు జరిగినటుల మరల ఇంగ్లీషువారు విలం బము చేసినయొడల ఫ్రైంచివారు టిప్పుతోఁ గలిసి భయంకర మైన యగ్నియు ప్రచండమూర్ఖమును గూడినటు లఱు సకల దేశములను బొధుచేసి ప్రజాసువోర మొనరింతురు. ఇంగ్లీషు గవర్నరువు మావిభ్రాపసమును గూర్చియుఁ మాప్రాంగురక్షణ మును గూర్చియు చింత లేకుండిన కంపెనీవారి రాజ్యమును రక్షించుకొనుట కయినను సైన్యము సతిత్వరితముగా నింయుఁ బంపవలయు నని నీవు అతనితోఁ జెప్పుము. అంతవఱ కెట్లయి నను మేము మాప్రాంగులను రక్షించుకొనెదము.”

“రాజ్యము మాకు లభించినపక్షమున హూణులకు ఒక కోటిరూపాయ లీయఁగలము. వారు సలివక్కారగారితో సైన కరారునామా చెల్లింపవలయును. సలివక్కామొదలగు సర దార్ల కండజకు సగ్రహించును లిచ్చెదము. ఈయవనరాక్షణుఁ డతిక్రూరుఁ డయినందున ప్రజల కథికబ్బాథ గలుగుచున్నది అందువలన సేనలోని సైనికు లందఱును వానికి విరుద్ధముగా నున్నారు. ఇట్టి సమయమున నింగ్లీషుసైన్యమునకు నిచ్చటి సైనికు లథికసాహియ్యము చేయఁగలరు. ఇచట నున్న వారందఱును వాని నాళమునే కోరుచున్నారు. ఇంగ్లీషుసైన్య మేవంక వచ్చినను వారి భోజనాదులకు కావలసినంత సామగ్రి యేమియు నాటంకము లేక దౌరుకును. కాన మింసామర్థ్యము నంతను వ్యాయపటిచి యుద్ధప్రయత్నములను జేసినయొడల శ్రీరంగనాథుడు తప్పక మింకు సహియుఁ డానని నమ్మెదను.”

పిదప అచిరకాలమనండే ఆంగ్లేయులు వూనా పేష్యో లను ప్రాదరాబాదు నైజామును గూర్చుకొని వచ్చి టెప్పును ముట్టడించిరి. ఆయుద్ధముయొక్క వివరము లన్నియు నిచ్చటఁ జూపుటకు స్థలము చాలదు. ఆ యుద్ధమున టెప్పు మరణించెను. ఆతనిపక్ష మంత్రయు చెల్లాచెదరై పోయెను.

ఈతీరున మహారాణి లక్ష్మీమ్మాటై మైసూరురాజ్యమునకు విజయమును చేకూర్చేను. ఆమె యింగ్లీషువారికి చేసినవాగ్గాన ముల నన్ని టినిఁ జెల్లించివేసెను. ఈయుద్ధమున ఆనంతసాహః య్యము చేసినందులకు ఇంగ్లీషువారు రాణియొడల చాల వినయవిధేయతలను జూపుచు ఆమెసామర్యాద్యమును గొనియూడఁ గడగిరి. రాణికి శూర్పయ్య యను మంత్రి సకలవిధములను చేదోదువాదోదుగ నుండి ఈకార్యమంత్రయు గట్టుక్కటఁచెను. ఆమె కృష్ణరాజువొడయ రను బాలకుని రాజ్యధిష్ఠిగా నియ మించెను.

లక్ష్మీమ్మాటై తీరుమలరాపునకు చేసిన వాగ్గానము లన్నియు అన్నదానికంటే నథికముగఁ జెల్లించెను; గాని దివాక్క గిరీమాత్ర మాతని కిచ్చుటకు వీలుపడినది గాదు. అందులకు వగచి యామె యాతనిని మజీయొకవిధమున సంతోషపెట్టెను.

లక్ష్మీమ్మాటై యొనుబదిసంవత్సరములు జీవించెను. ఈమె జీవితమధ్వయినఁ బడిన కష్టములు వర్ణింప శక్కయు కానివైనను తుదకు సంఘవించిన విజయమువలన అని యన్నియు విస్తుఁ
II—3

తము లయ్యెను. ఈమె వివేకమును, సామర్థ్యమును అనేకచరిత్ర కారులు అభివర్షించియున్నారు. రూపుమాసి పోనున్న యొక ఫీందూరాజ్యము “నొకస్త్రీ నిలువచ్చెట్టినది. తలచుకొనినచో ఇంక శురుమణలు ఎంత చేయలేదు?

మైసూరు రాజ్యమున ఈమెను ఇప్పటికేని ప్రజలు “మాతుశ్రీలక్ష్మాష్టా” అని స్నానించెదరు.

4

અ ન્ય.

ఖు నా.

ఖనాతలిదండ్రు లెవరో తెలియదు. ఆమె ననార్యులు పెంచిరి. వారే యామెకు జోర్యుతిశ్శాస్త్రమున నఖిండజ్ఞానము గలిగించిరి. ఆగ్రామమునందే మిహిరుడు అను బ్రాహ్మణబాలుడొకడు మతియొక అనార్ధకుటుంబమునఁ బెరుగుచుండెను. అతేడు ఈపెంపుడుతండ్రివలన జోర్యుతిశ్శాస్త్రమున ఆపార పాండిత్యమును సంపాదించెను.

కొంతకాల మైన తరువాత—ఈయరువురును యుక్త వయస్కమైన పిదప పొలకులు ఖనాను మిహిరునకు యిచ్చి వివాహము గావించిరి. ఉభయులు సేకవిద్యయం దసారపాండితి గలవా రగుటచే చిత్తవృత్తుల కైక్యము సంఘుటిల్లి చాల నను రాగముతోఁ బ్రవర్తించుచుండిరి.

మిహిరుని గుఱించి యొక చిన్న కథ యున్నది. విక్రమాదిత్యుని సభలోని నవరత్నములలో వరావామిహిరుడొకడు గదా! ఆతసికి ఒకకుమారుడు పుట్టెను. ఆకుమారుడే మిహిరుడు. వరావామిహిరుడు మిహిరుని జాతకమువ్రాసెను. ఆవ్రాయుటలో సేదో పొరబాటు వచ్చుటచే 100 సంవత్సరములకు బడులు 10 సంవత్సరములే యాయుద్దాయము

వచ్చేను. “ఆయుర్లో నుడగు వీనిని పెంపఁ కొడుగినచో ఆనంద సమయమున చనిపోవును; గాన ఇష్టుడే వీని సెందయిన విడిచి నచో ఒకటే దుగిఫి మగును; అని భావించి వరావామిహినుడు ఒక చిన్న దోసెలో బాలుని ఉంచి నదిలో విడిచెను. ఆ బాలుడు మిహినుడు ఒక ఆనార్ధ్యసకు దొరక్కి వానివలను బెంపఁ బడెను. ఈ కథ యథార్థ మని మేము చెప్పుజాలము.

ఇట్లు కొంత కాలము గడచిన పిదప భనాకును, మిహిరు సకును గూడ ఆర్ధ్యలలోనికి వెళ్లవలయునని బుధి పుటైను. తుదకు ఉభయులునుగూడ తమ్ము పెంచినవారిని అడిగి వారి సెలవుబడసి బయలుదేశీరి. అప్పుడు వారిని పెంచిన అనార్ధ్య లిర్యురును వారిపెంట నొక పనిక త్తె నంపి దానిచేతికి కొన్ని జోయ్తిషగ్రంథముల నిచ్చి “మార్గమధ్యమున వారి జోయ్తి శ్యాస్తపాండిత్యమును పరిశీలింపుము. వారు ఆశాస్తరమున గొప్ప పండితులేని ఈగ్రంథములను వెనుకకు గొనిరమ్ము. లేకున్న వారి కిచ్చి రమ్ము” అని చెప్పిరి.

ఆదాసి తమప్రభువులు చెప్పినట్టే చేసెను. వారు కొంత దూరము వచ్చునప్పటికి చేసిలో నొక యావు ఈనుటకు సిద్ధ ముగా నుండెను. “ఈయావునము బుట్టు దూడ ఎట్లుగా నుండు నా? తెల్లుగా నుండునా?” యని దాసి యడుగగా మిహినుడు లెక్కావేసి చూచి తెల్లుగా నుండు నని చెప్పేను. ఈపిహయమును దేల్చుకొనుటకు కొంతతడవు వారక్కడ నిలిచిపోయిరి; గాని

యూర్ తెల్లనిదూడనుకనుటకు మాటుగా సెఱ్లని దూడ నీనెను. వెంటనే దాని యాగ్రంథముల నన్నిటిని వారి కిచ్చివేసి తన మార్గమునఁ బోయెను. చాలకాలము కష్టపడి చదువుకొని స్వాధీనము చేసికొనిన శాస్త్రము నేను డిట్లు తేలిపోవుట చూచి “అసంస్కృతహూరయుడు నగు నాకు ఈగ్రంథములవలన మాత్ర మేమి ప్రయోజనము?” అని తలఁచి మిహిరుడుగ్రంథములను ఏటిలో బడవేసెను. “అయ్యా” అని ఖనా వెంటనే నదిలో నుటికెను; గానియామెకు రెండుగ్రంథములు మాత్ర మే దొరకెను. తక్కిన వన్నియునఁ బ్రవాహవేగమునఁ గొట్టుకొనిపోయెను.

పిదప వాను మఱల బయలుడేతేరి. కొంతదూరము
పోవునప్పటికి ఒకయూరు కాన్నించెను. అందు వేటును వచ్చిన
విక్రమార్యుడు విడిసియుండెను. మిహిరుడు సంగతి విని దర్జ
నము చేసి తన ప్రజ్ఞను జూపగా రాజు ఆతనిని దన యాసాన
పండితునిగాడు జేర్పుకొని వెంటగొనిపోయి “పీరిని జాగ్రత్తగాడు
జూడు” మని వరావామిహిరున కష్టగించెను.

తాను నేర్చిన విద్యయందే వారు సండితు లగుటవలన వరాహామిహిరుడు మాటీమాటికినిఁ బరీషైంచి వారి శక్తినిఁ దెలిసికొనియొను. “చిన్న లము; గాన సందేహములనుఁ దీర్ఘ వలయు” నని చెప్పచు కతినప్రశ్న లను వేసి ఆదంపతులు వరాహామిహిరుని పాండిత్యమునుఁ దెలిసికొనిరి. ఒకరి శక్తి యొక

రికీఁ దెలియవచ్చేను. ఈసుభాషణమున వరావుడు మిహి రుడు తన కుమారుడే యని తెలిసికొని ఆసంగతి యంతయు నాతనికిఁ జెప్పి, ఇక కాన్సింప్స డనుకొనిన కుమారుడు ఇంత శక్కిని సంపాదించి తనయంతవాడై మఱల తన యింటికి వచ్చినందులకు చాల నానందించేను. మిహిరుడు తండ్రిని, ఖనా మామగారిని చాల భక్తితో బూజింపబోచ్చిరి.

ఈసంగతి రాజునకు గూడఁ దెలియవచ్చేను. ఆతడు “పులికడుపున సింగము పుట్టిన” దని మిగుల నానందించి యొకసాఁడు “ఆకాళమునగల నక్కత్రము లేన్ని?” అని యడి గెను. అందులకు ప్రత్యుత్తరము చెప్పటకు వ్యవధినిఁ గోరి తండ్రియుఁ గుమారుడును ఇంటికి వచ్చి లెక్క వేసిఁ. గాని యొన్ని విధములు జూచినను తేల లేదు. తండ్రికంటే కుమారుడును, కుమారునికంటే తండ్రియు విచారింపగడఁగిరి. సభకంతమను తా మియనురే జ్యోతిశాస్త్రవిద్యాంసులు ఆథవా ఆవిద్యగూడ తెలిసినవారు నవరత్నములలోఁ గౌండ అన్నను వీరి కెవ్వరును సాటిరారు. సాటిలేని అట్టి వీరే యాప్రశ్నకు సమాధానముఁ జెప్పులేకపోవుట లజ్జాస్పదము కాదా!

అయిన నేమి చేయవచ్చును. “పొరబడుచున్నా మేమో” యని వా రనేకపర్మాయములు లెక్కలుచేసిరి. “శాధారితప్పేమో” యని వారు అనేకమార్గములు త్రీక్షిటి. గాని యొన్ని విధముల అవస్థలుపడినను లెక్కతేల లేదు. ఈవిచారమువలన

వారు దీనాననులై యుండుటఁ జూచి ఖనా సంగతి గ్రుచ్చి గ్రుచ్చి యడిగితెలిసికొని అతిసులభముగా తాను లెక్కచేసి నత్కత్తుముల సంఖ్యను దేవ్చి భర్తకును మామగారికినఁ దెవి పెను. అంతట పురుషు లిరువురును ఆమె ప్రజ్ఞకుఁ జాల నానం దించి రాజసభకుబోయి చెప్పిరి. “ఇది మాప్రజ్ఞవలనఁ దేల బేదు. నాకోడలు లెక్కచేసి మాకుఁ జెప్పుగా మేము మించుటఁ జెప్పుతిని” అని వరావుడు చెప్పేను.

ఈమాటలు విని సభలోనివా రందఱును మిగుల నాళ్వర్యచక్కితులును, ఆనందభరితులు నై ఆనేకవిధములఁ గొని యాడిరి. రాజు “ఇంతవఱకును నాసభలో తోమ్మిది రత్నములు మాత్రమే యున్నవి. ఖనా దశమరత్నమై ప్రకాశింపవలసిన” దని చెప్పి సభకు వచ్చినతరువాత యామె నానేకవిధముల సత్కరించెను.

ఖనా కొంతకాలము భర్తతోడను, మామగారితోడను రాజసభకుఁ బోయి ఆనంతసమ్మానమును బడసి దిగంతము లన్నియు తనకీర్తితో నింపి స్వీరుమునకుఁ బోయెను.

5

సుళ్త.

సు శ్రీ ల.

శ్రీపురమున కౌశికుడు అను నొక బ్రాహ్మణుడు ఉండెను. వయస్సన నాతఁడు యువకుడు. ఆశ్రుమున బ్రహ్మచారి. ఆతఁడు తోడిబాలురవతె సంసారసాగరమునఁ గూలఁబడక పురముబైట నదితీరమున చిన్ని కుటీరమును నిర్మించుకొని యందు వసేంచి జపతపములం జేసికొనుచు మాధుకరాన్న ముతో జీవములను నిలిపికొనుచుండెను.

ఒకనాఁ డాతఁడు నదితీరమున నున్న యొక చెట్టుక్కిందఁ గూర్చుండి జపము చేసికొనుచుండఁగా కొప్పలమ్మాదఁ గూర్చుండిన కొంగ యొకటి యాతనిమిాద రెట్టవైచెను. అందుల కాతఁ డాగ్రమహాగ్రంథై మిాదికిఁ జూడఁగా వెంటనే యాపణీ విలవిల దన్నకొనుచు క్రిందబడి భస్తుమై పోయెను.

ఆహా ! ఎంత యద్భుతము కౌశికుఁ డెంత అమానుష శక్తిమంతుడు; అయిన నాతఁడు ఇంతవఱకును తన కింత శక్తి యన్న దని కలనైన నెఱుంగఁడు. కన్న లెళ్ళజేసి చూచిన జగములు మండిపోవుటకంటె శక్తియేమి ఉన్నది?

ఈయొఱుకవలన ఆతనికి గర్వము ప్రబలేను. ఆహావిక వలన తామసము పెరిగేను. తన శక్తియొక్క పరిమితిని, దాని

యుక్కమోగమును జింతించుకొనుటలో నాతడు జపతపముల యొడల కొంచె మర్చిద్ద చూపసాగేను.

ఆపురమున సోమశర్తు యను నొక బ్రాహ్మణుడుండెను. ఆతడు సకలవిద్యలును నేర్చిన పండితుడే; గాని యొల్లప్పాడును ఆధ్యాత్మికచింతనమునందే ప్రవృత్తుడై వానప్రస్తుని వలె సంసారమును నిర్వహించుచుండెను.

ఆతని భార్యయే సుశీల. సుశీల యనిన పురమునందలి యొల్లరకును అధిక ప్రీతి.నిజముగ నాపురమున ఆమెకు సాటి ప్రీతి. లేదు. సుశీలకు భర్త యేవము. ఆమెకితరచింతనము లేమియు లేవు. భర్త సుఖము భర్త యానందమే యామెకు సాధ్యము. వివిచారమును లేక యామె సదా భర్త చిత్తవృత్తి నను. సరించి ప్రవర్తించుచు ఆనందపరవళ్లై యుండును.

సోమశర్తుకు సుశీల యొట్లు తగిన పత్రి యో, సుశీలకు. సోమశర్తు యొట్లు తగిన భర్త. తనయొడల నామె యొంత భక్తిని జూపుచున్నదో యామె యొడల నాతఁ డంతటి ప్రేమ చూపుచుండెను. సుశీల సోమశర్తుకు చీపులుముల్ల యిన దగుల నీయదు. సోమశర్తు సుశీలకు మనస్స నొవ్వునీయడు. భార్య. భర్తల యనురాగమునకు వా రుద్రావారణముగ నుండిరి.

సుశీల సాశీల్య మనంత మగుట యొటేంగి విజ్ఞానిశేఖరుడు. దగు సోమశర్తు యామెకు తత్తోపదేశము గావించెను.

ఆంతట నామె సకలము నెఱింగి భర్తను శూర్యాధికముగఁ బూచింపసాగెను.

ఒకనాడు కౌశికుడు మాధురము నిమిత్తము పురమున సంచరించుచు సోమశర్మ యింటికి వచ్చి వాకిట నిలిచి “భవతి భిక్షాం దేహి” యని పలికెను; గాని దైవవశమున సప్పుడు సుశీల నిద్రాముద్రితుఁ డగుచున్న భర్తకు పాదనేవచేయుచుండెను. వాకిట బ్రాహ్మణి భిక్షార్థియై నిలిచియుండుట. కదలిన నిద్రించుచున్న భర్తకు నిద్రాభంగ మగుట. ఏమి నేయవచ్చును? జ్ఞానవతి యగు సుశీల యొక్కాత్మణా మాలోచించి భర్తుపదనేవయే ప్రధాన మని నిశ్చయించు కొనియెను.

కొంతనేపటికి సోమశర్మ గాఢనిద్రం దవిలెను. అప్పుడు సుశీల మెల్లగ లేచి వచ్చి అన్నము గైకొని వాకిటికి వచ్చి నిలువేగా కౌశికుడు భిక్షుముఁ గైకొనక “బ్రాహ్మణుని, బ్రాహ్మణరిని, తపోధనుని ఇంతనేపు నిలుపుటూ.” యని గద్దించి పలికెను. అందులకు సుశీల “తపోధనులైన మీకుఁ దెలియనిది లేదు. మీరు వచ్చునప్పటికి భర్తపాదములను విడుచుటకు వీలులేని స్థితిలో నుంటిని. తుమింపవలెను” అని వినయముతో బతిమాలుకొనియెను; గాని అమానుషశక్తిసంపన్నుడ నని గర్మించి యున్న బ్రాహ్మణునకు శాంత మెక్కడ? “పతిపాదములు విడువశేవా? వాకిట బ్రాహ్మణుడు పడిగాపులు పడియుండవలసిన

దేనా? మామ నిన్నేమి చేసెననో” యని కన్న తెళ్ళజేసి గద్దిం చుచుఁ బలికెను. అందులకును సుశీల కోపపడక “అయ్యా, అగ్రహాడిన ప్రయోజనము లేదు. భర్తృశుస్తుమామ వలద నిన అది శిష్టసమ్మత మయిన మాట గామ. ఇంతకును నీ యొఱ్ఱుని కండ్లు నేలకూలుటకు నేను కొంగను గాను” అని పలికెను.

ఈమాట వినుటతోడనే కాశికునకు ప్రాణము లేగించి పోయెను. “ఆసంగతి యామె కెట్లు తెలిసినది.” అని యాళ్ళర్ధ చక్కితుడై సుశీలను మహాపతివ్రతసుగా భావించి యాత్ర దామె పాదములమోద వ్రాలి “తల్లి! తుమించి నన్ను రక్కిం పుము” అని ప్రారించెను.

అప్పుడు సుశీల “నీకు జ్ఞానోపదేశము చేయుటకు నేను తగను. మిథిలాపురమున ధర్మవ్యాధుఁ డను బ్రహ్మజ్ఞానసంప న్నుడు కలడు. ఆతనివద్దకుఁ బోమ్ము” అని చెప్పెను. కాశి కుడు మతియొకమాటు సుశీలకు మొక్క ధర్మవ్యాధుని వద్దకుఁ బోయి జ్ఞానోపదేశముఁ బడసెను.

సుశీల శూర్యాధికభక్తిక్రథలతో భర్తను నేవించి బ్రతికియున్న అంతకాలము ఆనంద మనుభవించి అంతమున పతి వ్రతలు పొందు లోకమును పొందెను.

6

సంయుక్త.

నం యుక్తి

డిలీచక్రవర్తి యగు అనంగపాలునకు ఇరువురు కొమారైలు ఉండిరి. వేఱుగ పుత్రసంతానము లేకపోయెను. ఆ యిరువురు కొమారైల నాతఁ డిరువురు రాజుల కిచ్చి పెండ్లి చేసెను. ఇరువురు కిరువురు బిడ్డలు పుట్టిరి. ఒక యామె కొదుకు పృథివీరాజు. ఇంకొక యామె కుమారుడు జయచంద్రుడు. అనంగపాలుడు తన రాజ్యమును పృథివీరాజున కిచ్చెను. పైతృక రాజ్యముతో బాటు మాతామహరాజ్యము గూడ సంక్రమించుటవలన పృథివీరాజు జయచంద్రునికంటే అంగ బలమునందును, అర్థబలమునందు నధికు డయ్యెను.

డిలీరాజ్యమును పృథివీరాజున కొక్కనికే యిచ్చుట వలన తాతమిందను, తానొక్కఁడే పుచ్చుకొనుటవలన పృథివీరాజుమిందను జయచంద్రుడు చాల పగఁబూనెను. ఇరువురును గూడ ఈద్వేషమును పురస్కరించుకొని అనేకపరాయములు యుద్ధములు చేసిరి.

పృథివీరాజునకు రెండు రాజ్యముల యాధిపత్య మున్ను సేమి? తానే చక్రవర్తి నని జయచంద్రుడు రాజసూయ యాగము గావింపడలఁచెను. ఆయాగమునందే తనకొమా

ట్రైయు, నవలావళ్ళావతియు నగు సంయుక్తకు స్వీయంవరము గూడ చేయుటకు నిశ్చయించెను.

సకలసన్నాహములును పూర్తి రైన పిదప యుక్తసమయ మున జయచంద్రుడు బ్రాహ్మణుల వేదఘోషములు మినున్న ముట్టుచుండ యజ్ఞశాలలోఁ బ్రవేశింపరాగా పృథివీరాజు ఆతని దాయాదిని జంపి ఆవార్త నాయజ్ఞశాలవద్ద ప్రకటన చేయించెను. ఆకస్తికముగా నిట్లు ఆశోచము వచ్చుటవలన జయచంద్రుని రాజసూయము నిలిచిపోయెను. పృథివీరాజు ఇట్టి సీచప్పుబని చేసినందులకు జయచంద్రుడు చాల నాగ్రహ పడియెను.

రాజసూయము నిలిచిపోయినను జయచంద్రుడు సంయుక్త స్వీయంవరమును మానవదలచుకోలేదు. ఆతేడు తన్ని మిత్రము దేశదేశములయందున్న రాజపుత్రుల నందఱ నావళ్ళు నించెను. వారందఱును తమతమ వైభవములకుఁ దగునట్లు కనోజప్పుణమునకు వచ్చిరి. జయచంద్రుడు వారికిఁ దగిన విడు దుల సేర్పతేచెను.

ముహూర్తము సమాపించెను సభాభవనము చాల రమ్యముగా నలంకరింపబడియెను. ప్రజలనేకులు వచ్చి నిరిష్ట స్థలములయందు నిండిపోయిరి. పిదపఁ గొంతసేపటికి ఒక్కొక్క రాజ పుత్రుడే వచ్చి నిరిష్టస్థలముల నాసీనులైరి. వారంద ఱును గంధర్వయువకులవలే చాల సుందరముగా నుండిరి.

ప్రజలందఱును “ఖండాలు రాజపుత్రులలో వివాహకళ యొక్క నికి వచ్చినదా” యని విమర్శించేబోచ్చిరి. రాజపుతుపు లందఱును చాలమెలకువతో సుచరించుచుండిరి.

జయచంద్రుడు వచ్చి యంతటను ఒకమాటు కలయి జూచి యేర్పాటు లన్నియు చాల జాగ్రత్తగా నుండుటు కానందించి యొక యున్నతాసనముడఁ గూర్చుండెను. అప్పుడు కొండాలు సేవకులు ఆచ్చముగా పృథివీరాజువలే నున్న యొక విగ్రహమును ఆసభలో నుండియే కొనిపోయి ద్వారమున నుంచిరి ఆవిగ్రహముచేత నొక రజతదండ ముండెను. జయచంద్రుడు “పృథివీరాజు నానోకరు” అను భావముతో నావిగ్రహము నక్కడ నుంపించెను ఈవిషయము నందఱును గ్రహించి చాల వింతపడిరి అందాలు నన్నివిధముల యోజించేబోచ్చిరి; గాని యొక్కారును మాటలాడలేదు. అప్పుడు అక్కడ చీమ చిటుకు మనినను విస్మించునంత నిశ్చబ్దముగా నుండెను.

కొంతసేపటికి ఇరువురుచెలిక తైలు వెంటరాగా పూల దండ చేఱుని సంయుక్త వచ్చెను. సఫలో నున్న వారందఱు నొక్కమారామైపై తమదృష్టులు బఱిపిరి. అప్పుడామెగం థర్మరమణివలె నవ్వార్వశోభతోఁ, బ్రికాశించుచుండెను. చెలిక తైల లామెను తండ్రి చెంతకుఁ దీసేకొనివచ్చి నిలిపిరి. జయచంద్రుడు ఆమెకు “తల్లి, అసేకరాజపుత్రులు వచ్చియున్నారు.

ఇందు నీచి త్తమున కెక్కిన రాజపుత్రుని వరింపు” మని చెప్పి వెంట నుండి సంగతులు చెప్పాట కొక చెలిక తైను నియమించెను.

తోడనే సంయుక్త తండ్రికిని రాజపుత్రు లున్న స్థలమునకును మధ్య వచ్చి నిలిచెను. ఆమె సిగ్గుపదుచున్న దని చెలిక తై నింపాడిగా నడిపించుటకు చేయి పట్టుకొనియెను; గాని సంయుక్త చేయి విడిపించుకొని ఒక్కాంశాకాలము ఆకసమువంకఁ జూచి రాజపుత్రుల నెవ్వరినిఁ జూడక గజగమనమై తిన్నుగ ద్వారమునకుఁ బోయి యక్కడ నున్న పృథివీరాజు బొమ్మకంతమున పూలదండ గెలించెను.

అంతట సభయం దంతట నొక్కటే కోలాహలమయ్యెను. రాజపుత్రు లందఱును లజ్జితు లైరి. ప్రజలందఱును ఆశ్చర్యచక్కితు లైరి. ఏమగునో యని యాత్రముతోఁ జూచుచున్న శుధాంతజన మంతయు తెల్లవోయెను దాసీ లిరువురును, స్ఫురితలైపోయిరి. రాజపురుషు లందఱును కళావళపడసాగిరి. జయచంద్రుడు మహాగుణాడై “శతుచ్ఛరాలిని కైదులో వేయుడు” అని మేఘగంభీరభాషణములతోఁ బలికెను.

చూచుచుండగా సంయుక్త యంతఃపురమునకుఁ బోయెను. రాజపుత్రు లందఱును వచ్చునప్పుడు కూనులై వచ్చినవారు ఇప్పుడు ఒకరితోఁ నొకరు ఏమేమో మాట్లాడు

కొనుచు పెడలిపోయిరి. రాజపురుషులు వచ్చి ప్రజలను ఎక్కుడివా రక్కడకుఁ బోవలయునని త్వ్యాత్యాగాఁ బంపివేసిరి. త్ణములో ఆప్తదేశ మంత్రయు నిర్జన మయ్యెను.

సంయుక్త పోయి తన భవనమునఁ గూహ్యండెను ఆమెయప్పాడు ఏకాంతముగ నుండిదలఁడెను; గాని యాచి కొనసాగిపేదు. త్ణములో రాజబంధువురాం ద్రగుస్తీ లందఱును వచ్చి యామెను ముట్టడించిరి “చెల్లి, ఇట్టి పని చేసితివేమే” యని మొదట కొండఱు సన్నసన్నముగ నడిగిరి. “ఖంత జేల వైతి వేలనే” యని కొండ అణిగిరి. “మన్మథరూపు లుండఁగా ద్వారచాలకుని వరించుట యొంత సిగ్గులచేటమ్మా” యని కొండఱు మెల్లి మెల్లిగాఁ దెవ్విరి “పాలవంచే కులమున కౌత యపకీర్తి తెచ్చితివే” యని కొంచెను దగ్గఱిబంధువురాండ్రు యసరుసలాడిరి. “తల్లిదండ్రులపాలిటి కార్పిచ్చు వైతివి గదే” యని యంతకంటె దగ్గఱివారు రుంజుకొనిరి. “ఇట్టి దుష్టుభి యున్న దానపు సభలోని కేమని పోయితివే” యని ఒక ముదుసలియామె వచ్చి బుగ్గలు పొడిచెను. ఖంతలో మహిమాసున మర్దనికలె తల్లి వచ్చెను. ఆమెను జూపి ఆందఱును ఓసరిల్లి ఆమెకు అనుగ్రహము గలుగవలె నని యందఱును సంయుక్త ననేకవిధముల నిందింపసాగిరి.

తల్లివచ్చి “ఛీ, నాకడుపునఁ బుట్టక దొమ్మరిదానికి పుట్టులేకపోయితివా?” యని బుగ్గలుపొడిచి యిక మాట్లాడజాలక

పోయెను. ఇంతలో “వ్యి? ఆపాతకి యొక్కడ నున్న” దని గద్దించుచు జయచంద్రుడు వచ్చెను. మఱల శ్రీ లందఱును ఓసరిల్లి సంయుక్తును నిందింపజ్ఞాచ్ఛిరి. తండ్రి వచ్చి “నిన్నే మిచేసిను పాపము లేదు. ఆముషులు పుట్టిలిచి; గాని లేవున్న నిన్నింత ముక్కలుగా ఖండించియుందును. అందఱు రాజు పుత్రులు మదనమోహనులు దేవేంద్రవిభవు లుండఁగా సిగ్గులేని ఆదుర్మార్గుడు నానోకరునకు సమానుఁడై నవాఁడు కావలసి వచ్చేనా?” యని మండిపడి పండ్లు పిండిచేసికొని “ఊయభాగ్య రాలిని కై దులోఁ బెట్టుఁడు” అని యఱచెను. శ్రీ లందఱును మఱల నిందలు ప్రారంభించిరి. ఎవ్వ రేమనినును, ఎవ్వ రేమి చేసినును సంయుక్త యేమియుఁ బలుక లేదు. మోమెత్తి చూడ లేదు. అప్పు డామె నిర్దిష్ట్యత నుపలక్షీంచి జయచంద్రుడు మఱల క్రోధోద్రికుఁడై “చూడవలదు. ఈతుచ్చురాలిని కై దులోఁ బంధింపుఁడు” అని యఱచెను.

ఆమాటయే రెట్టించి రెట్టించి పలుకుటవలన నిజమేయను కొని దాసీసుందరు లామెను దీసేకొని బయలుదేఱిరి. ఈవారు ముందుగనే విని కారాగృహాధికారి యొదురువచ్చెను సంయుక్త వెంటవచ్చుచున్న జయచంద్రుడు “నరవాంతకులకు నిరిష్ట మైన సులమున దీనిని బంధింపుము” అని యాజ్ఞాపించెను. కారాగ్మారైను కై దులోఁ బెట్టించి జయచంద్రుడు చేయవలసిన వన్నియు కై దుఁడిఁణ్ణి గికి తెలిపి దాసీలను పొమ్మని ఇవ్వులకు వచ్చెను. అప్పుడుగూడ

సంఘు క్ర యేమియు మాట్లాడ లేదు. ఆమె శాశ్వతమాక వ్రతము నవలంబించినట్లు ఉండెను.

ఈసంగతి యంతయు డిలీలోఁ దెలినెను. పృథివీరాజు
నకు విచారమును, ఆనందమును గూడ నొక్కమాతే గలిగెను.
ఆవిచారానందములలో రోషముగూడ మిల్లితమయ్యే యుండెను.
ఈసృత్తాంతమును చారుడు చెప్పునపుడు ప్రథమమున
జయచంద్రుడు చేసిన వనికి మండిషడెను. పిదప సంయుక్త
చేసిన కృత్యమునకు పొంగిపోయెను. అటుపిమ్మట సంయుక్త
యొడల జయచంద్రుడు ఆవలంబించిన విధానమునకు విచారము పొంది ఆగ్రహమణోగ్రుండయ్యెను. “సంయుక్త మంచి
వని చేసినది” గాని యానీచున కాశిక్ చాలదు” అని పృథివీ
రాజు తలఁచెను.

పిదప చామడు సుయుక్త అంతఃపురము ప్రవేశించిన
తరువాతను, కారాగ్యహము చొచ్చిన పిష్టుటను జరిగిన
వృత్తాంతములను జెప్పేను. ఇవి విని పృథివీరాజు తోలుతఁ గట
కటంబడి “జమందునికంటై నధముఁ డీలోకమున లేడు.
వాడు ఆముద్దులగుమ్మ నెన్ని విధములనైన పీడించును. నాపరో
తుమున నావిరోధికి స్వయంభూతి తీరని పరాభవము చేసి
నామొడల అంత యనురాగమును జూపిన యావగలాడిని, నాప్రా
కొఫికప్రియను ఉద్ధరింపకున్న నాకు లోకములు లేకుండఁ
బోవును” అని నిశ్చయించెను.

పృథివీరాజు సేనాధిపతుల కాజ్ఞ విచ్ఛటయు, కన్యాకు బ్రహ్మముమిందికి దండయాత్ర బయలుదేరుటకు ఒక్కనిముస జ్ఞ ములో నమ్మేను. ఆనైన్నయి మంతయు నంచెలమింద అనుకొని సంతకంటే ముందుగనే వచ్చి కనోజుపట్టణమునకు కొంచెము దూరమున విడిసెను.

ఇట జయచంద్రుడు ఆవార్త నాలకించి యుద్ధమునకు సకలసన్నాహములును ప్రారంభించెను. విశేషించి పృథివీరాజు వచ్చినది మొదలు సంయుక్తను చాల బాధలు పెట్టసాగెను. సంయుక్త యున్న గతిబైట ఆమె చెలిక త్రైలే విచ్ఛకత్తులు బూని కావలియుండిరి. జయచంద్రునియొదుట వారు సంయుక్తను, మర్కుస్పుర్కు లగు వాగ్యజ్ఞములతో వేధింపసాగిరి. “పృథివీరాజు దండెత్తి వచ్చెనని నీవు మురియనక్కాఱలేదు. నిన్ను ఆతడు ఉద్ధరించునని గూడ నీవు ఆశపడనక్కాఱలేదు. ఆయాళాపాతకుడు ఇక్కడనుండి ప్రాణములతోఁ బోయి నప్పడిన చూతములే” యని మాటిమాటికి నామెను వేధింప సాగిరి గాని యేమాటలకును సంయుక్త జవాబు చెప్పట మాని వైచెను.

జయచంద్రుని సేనాసన్నాహ మంతయుఁ బూర్తి యమ్మేను. ఒకనాటి రాత్రి సేనాధిపతి యగు ఆతతాయి అంధకారమున పృథివీరాజుమిందబడి ఆతని సైన్యమును చెదరఁ గొట్టి యుద్ధసామగ్రి నంతను కొల్లగొట్టి ఆతనిని కైదులోఁ చెట్టు విశ్విప్రయత్నములు గావించుచుండెను. శత్రువులకు

ప్రయత్నములు తెలియగూడ దని కోటు బైటు నున్న సైన్య మున నెచ్చటను దీపములు లేకుండఁజేయబడెను. ఆతశాయి క్రిందియువోర్ధ్వగు లందఱును చాల యడావుడిగా సటునిటు సుచరించుచుండిరి.

ఈసమయమున అయిదాఅగురు ఆశ్వికులు నేనాషరీకు సేయునట్లు నటించుచు నచ్చట రకంతసేపు సంచరించి “భద్ర ముగ నుండుడు, శత్రువుల ప్రయత్నములను కనిపెట్టి వచ్చే దము” అని పృథివీరాజు గుడారము లున్న దిక్కునకు ఉడా యించిరి. కొంతసేపయిన తరువాత ఆక్కడ నున్న సైనికాధికారులకు వారినిగుతేంచి సంధియములు తోచెను. తోడనే వారు పరిశీలనము ప్రారంభించిరి. దుర్గముబైటను, దుర్గము లోపలనుగూడ ఎక్కుడివా రక్కడనే పరిశీలనము ప్రారంభింపగా కైదులో సంయుక్తయు, అచ్చటఁ గాపున్న చెలిక త్రైలును గూడ లేవని తెలియవచ్చెను. అందఱును కంగారుపడణోచ్చిరి. “సంయుక్త పురుషవేషము ధరించి చెలిక త్రైలతోగూడ డిలీ సేనానివేశమునకుఁ బోయె నని కోటయందంతటను పెద్దకోలా హలము ప్రారంభ మయ్యెను.

ఇక్కడ నిది యట్లు జరుగుచుండగనే ఆక్కడ సంయుక్త పృథివీరాజు శివిరము జేరి చెలిక త్రైలు పురుషవేషము తీసి వేయగా రాజునెదుటకుఁ బోయి నిలిచి గాంధర్వవిధి నాతనిం శండ్లీయాడెను. ఈసంగతి ఆచ్చటఁగూడ సంయుక్తచెలిక త్రైలకు మతియేరికినఁ చెలియదు.

ఈసంగతియుక్క వాస్తవస్తితి యంతయు నెప్పడు స్ఫుర్పముగఁ దెలిసెనో యావెంటనే యాతతాయి డిల్లీ శిబిర ములదెసకు సైన్యప్రవాహమును మఱలించెను. అంతకు మున్నే ఆయంధకారమున నక్కడక్కడ నిలిచియున్న వేగుల వాంత్రు పరాకులు చెప్పగా డిల్లీసైన్యసాగరము ముండునకు కదలేను. ఉభయప్రవాహములును మధ్యభాగమున సమరము ప్రారంభించెను. ఏరి యుతాపాము వేరు. వారి సంతోషము వేను. ఉభయులునుగూడ బడల్లు మఱచి పోరణొడఁగిరి. “దేవి, ఇది గాదు వినోదములకు సమయ” మని సంయుక్తవద్ద సెలవుగోని పృథివీరాజుగూడ యుద్ధరంగమున నవతరించెను.

సంకులసమరము ప్రారంభ మైనది మొదలు ఆతతాయి పృథివీరాజునిమిత్తము వెదకసాగెను. కొంతసేపటికి ఆతడు కాన్పింపగా “నిలుము. మగవాడవేని ఇటు రమ్మ” అని సింహగర్జనము చేసెను. ఆప్పడు రాజును ఆతతాయియు ద్వ్యంద్వయుద్ధము ప్రారంభించిరి.

ఉభయులునుగూడ తమ చాతుర్య మంతయుఁ జూపి పరస్పరాఘూతములను తప్పించుకొనుచు అంతకంతకు జటిలము లగు పద్ధతు లవలంబించి యుద్ధము సేయడొడఁగిరి. కొంతసేపటికి ఆతతాయికి ఒక మంచి యవకాశము దౌరకెను. ఆసందర్భమును బోసీయక యాతడు రాజును సంహరించు టుకు తటాలున క త్రీయుతైను. ఆతుఁ డాక్త్రీని విసరఁబూను

నంతలో వెనుకనుండి యొక వీరుడు వచ్చి ఆచేతిని ఖండించి కీందబడఁగొట్టెను. “థి, ఎవడురా?” యని యాతాయి వెనుదిరిగి చూచి పడిపోయెను; ఎదుట నున్న వీరునిఁ జూచి రాజు ఆశ్చర్యచక్కితుఁ డగుచుండఁగా ఆపీరుడు “రాజు, ఆశ్చర్యమున కిది యదను గాదు. క త్రై విసరుము” అని ప్రోత్సహించెను. రాజు అట్టేచేయటకుఁ బూరంభింపఁగా క్రొత్తవీరుడు గూడ కనోజుస్తే నికులను మట్టుపెట్టసాగెను.

ఒక త్యఙములో ఆతాయి పడిన వార్త తెలియఁగా కనోజుస్తే న్యు మంతయుఁ జెల్లాచెదరు కాఁజొచ్చెను; గాని డిల్లీ వీరులు వారిని విదువక కసిమసంగఁజొచ్చిరి. రాజు ఒడలు తెలియక వీనుగుగుట్టలను పేపుసాగెను. కొంతసేకయిన తన వాత క్రొత్తవీరుడు “రాజు, నిలువుము. ఇంక శారుషము చాలింపుము. వారు పాటుబోతులు. స్త్రీలకంళై నధములు” అని వారించెను. రాజు శాంతించినతోడనే డిల్లీ పోజు అంతయు శాంతించెను. చూడఁగా నక్కడ మందున కైన నొక్క కనోజుస్తే నికుఁడు కాన్నింపఁ డయ్యెను. రాజు స్తే నికుల నంద ఆను పొగడి గాయపడినవారికి చికిత్సలు చేయ నియమించి క్రొత్తవీరుని వెంటనికుకొని తన శిఖిరమునకుఁ బోయెను.

“శిఖిరము చేరిన పిదపగూడ పృథివీరాజు క్రొత్తవీరుని గులుతింపలేకపోయెను. ముఖమునఁ బొంగిపొరలిపోవుచున్న లావణ్యమును, విశాలనయనములయం దుష్పలితం బగుచున్న

తారళ్ళమును, కలికిపలుకులయం దుత్తరంగిత మగుచున్న మాధుర్యమును జూచి యరసోక్కి పృథివీరాజు మున్నెన్నడి రొయికప్పు డాతనితిఁఁ జాలతడపు మాట్లాడియున్న ట్లనుమానిం చుచు నడుగుట గౌరవము కాదనియు, కొంతతడ వేదిఁఁ ముచ్చ టించుచుఁ గూర్చుండిన తెలియకపోదనియుఁ దలంచి యాతని నెదుటఁ గూర్చుండఁబెట్టుకొని యాతడు తనకుఁ గావిం చిన మహాపకారమునకు కృతజ్ఞత చూపదొడఁగెను. క్రొత్త వీరుడును ఇంకను రాజు తన్న గుఱుతింపనందులకు ముసి ముసినగవులు నగుచు నల్లనల్లనఁ దగునట్లు ప్రత్యుత్తరమిచుచు చుండెను. ఎంతకును రాజు కృతార్థుడు కాలేక “నాజ్ఞాపక శక్తి యిట్లు మందమైపోయిన దేల?” యని చాల దొట్టుపడ సాగెను. ఇంక దన్ను గుర్తించుట రాజువలనఁ గాదని తలఁచి వీరుఁ డాపటకుటీర మంతయు మెరసిపోవునట్లు విద్యుత్కట్టాకు ముల నంతట నొక్కమాఱు నెఱిపి మోము వంచి యార కుండెను. అంత దరహసితవదనలై సంయుక్త చెలిక తై లిరువు రును మదనుని పూవుటమ్ములవలే క్షణములోఁ వచ్చి వీరుని భూజ ములవైఁ జేతుల నానుకొని యిరుదెసల నిలుచుండిరి ఆప్పుడు రాజు హృదయ మొక్కమాఱు కలఁగిపోయెను. వెంటనే యాతడు వీరుని చేయి పట్టుకొని ముఖముదెస గంభీరముగఁ జూచి “సంయుక్తా!” యని పిలిచెను.

“ఇంక వీరుఁ డటఁ గూరుచుండఁజాలక తటాలునరాజు చేయివిడిపించుకొని యడుగులు తడయడ శరవేగమున మతి

యొక పటుటిరమునకుఁ బోయొను. చెలిక తై లంత సిగైందులకే యని రాజు దెశుజూచిరి. వెంటనే రాజు సంయుక్తా యని పిలుచుచు నామె యున్న పటుటిరమునకుఁ బోయి యొంత వెనుకకుఁ బోఁ బోవుచున్నను వదలక యామె చేయి పటుకొని తీసికొనివచ్చి యంకతలమునఁ గూర్చుండఁ బెట్టుకొని ప్రియమారఁ గౌగిలించుకొని మోము ముద్దాడి “దేవి, నాడు మానము నిలిపితివి. నేడు ప్రాణము నిలిపితివి” అని యనేకవిధములఁ గౌనియాడఁదఁగౌను. వీరుడు సంయుక్త యని పాతకుల కింక తెలుపనక్కాఱ లేదు. రాజుట్లు చేయుటవలన సంయుక్త కెక్కడ లేని సిగ్గును వచ్చొను. పాప మాముద్దరాలి నాలజు యుక్కిరిబిక్కిరి గావించి వై చెను. అక్కతన నామె యొమియు మాట్లాడజూలక మోము వంచికొని రాజు దృఢాలింగసమున గరఁగిపోవుచుఁ గూర్చుండి యుండెను.

ఇట్లు సంపూర్ణవిజయము గలుగుటవలన షృంగివీరాజు దుర్గమును ముట్టిడించుట మాని సంయుక్తను దీసికొని డిల్లీకి వెడలిపోయొను.

దీనితో జయచంద్రుని క్రోధాగ్ని యొంతవఱకును బెరగ వశెనో యంతవఱకును బెరిగిపోయొను. “ఇంక ఏనిని బ్రతుక నీయగూడదు” అని తలచి యాతఁడు గజ్జీపట్టణమును పరి పాలనముచేయుచున్న శహిబ్దీనుగోరి ఆను తురుషుక్కనివద్దకు రాయబార మంచెను.

పృథివీరాజు డిల్లీచేరికొనిన తరువాత భోగపరాయణఃడై పోయెను. ఆతిదు రాజ్యతంత్రమును మఱచిపోయెను. రాజకార్యములను నిర్లక్ష్యము చేయబోచ్చెను. కొండఱు ఉదోయ్యి గులను కారణాభాసములను జూపి శిక్షింపఁబూనెను. ఈశిక్షలకు అలిగి యాస్థితిగతు లన్నియుఁ జూచి కొండఱు ఉదోయ్యి గులు గజీపట్టణమునకుఁ బోయి యచ్చటి పాలకుని రాజు మిందికి దండె త్రివచ్చునట్టు ప్రోత్సాహపఱెచిరి.

ఇంతటితో హిందూదేశముయొక్క దౌర్ఘాగ్యదశ శూత్రియమ్యొను శహిబుద్దినుగోరి వెంటనే బ్రహ్మండమైన సైన్యముతో దండె త్రివచ్చెను. జయచంద్రుడును; పృథివీరాజు ఉదోయ్యిగులను ఆతనితోఁ గలిసిరి. స్తానేశ్వరక్షేత్రమున యుద్ధము జరిగెను. చాల దినములు గడచిన తరువాత రాజు ఓడిపోయెను. ఈవార్త విని సంయుక్త మున్నగు స్త్రీలు డిల్లీలో అగ్నిగుండములయం దుఱికి ప్రాణములను విడిచి పీరస్వరమునకుఁ బోయిరి. చితులతో నిండియున్న డిల్లీని స్వాధీనము చేసికొని గోరి హిందూదేశమున మహామృదీయపరిపాలన మునకు శునాదులు వేసెను

7

ಅ ಹಾ ಲ್ಯಾ ಬ್ರಾ ಯು.

అ హ ల్యా బా ఱు.

బొంబాయివరగడ్చాయందలి అహమ్మదునగరుతాలూ
కాలో పాధరడే యను నొక పలైయందు ఆనందరావుసించే
యను నొక మహారాష్ట్రీ గృహస్థుడు నివసించియండెను.
ఆతడు ధనవంతుడు గాడు. వ్యవసాయ మాతని ముఖ్య
వృత్తి. స్వభావమున నాతడు చాల సాత్మ్యకుడు. ఆతని భార్య
భర్తకు దగిన రమణి. అనురూపనంపతు లగుటవలన వారి
కేమిటను తక్కువ గాన్నింపకుండెను.

కాని సంసారులకు ఎన్ని యస్సును సంతానము లేకున్న
అంతయుఁ గౌదువయే. క్రైత్వారితో సమావేశ మయిన
పుడు “మింత ధన ముస్సుది? మింవైభవ మెంత?” అని
యటి ప్రశ్నల నెవరు సదుగరు. “మింత ధన బిడ్డ లమ్మా?”
లేకున్న “మింత సంతాన మెంతయ్య” అని యడిగెదరు.
ఈప్రశ్నలు సంసారికి సంతానముకంతె ప్రథాన మైనది లేదని
చెప్పచున్న వి.

ఆనందరావున కిప్పుడు ఆసంతానమే లేకయిండెను.
ఆతడును ఆతని భార్యాయుగూడ కందులకు చాల విషాదము
బోందుచుండిరి. అయితే ఈశ్వరానుగ్రహము కలుగనపుడు
మానవుల విచారమును, మానవుల కోర్కెలు నేమగును?

ఒకనాడ డోక బైరాగి భిక్షోర్ము వారి యింటికి వచ్చి దంపతు లిపువునుగూడ పీనాసనులై యుండుటఁ జూచి వారికి సంతోసము లేకపోవుట గ్రహించి “విచారము వలదు. మిారు కోల్పొపురమునకు వెళ్లి ఆచ్చటి జగదంబికను గౌలిచెద రేని సంతోసము గలుగు” నని చెప్పి వెడలిపోయెను. అంటు లకు వారు ఆశ్చర్యచక్కటులై “అయిచితముగ నీతెడు ఈవిష యమును జెప్పిపోయెను. కారణము భగవంతున కెఱుక. మన మిాద జగదంబికకు అనుగ్రహము కలిగిన ట్లున్నది.” అని కూడఁబలికోని యుక్తసమయమున కోల్పొపురము వెళ్లి ఒక సంవత్సరకాల మామెను గౌలిచిరి. ఒకనాటిరాత్రి జగదంబిక ఆదంపతుల కిరువురునుగూడ స్వప్నమున సాక్షాత్కారించి “మిాసేవకు మెచ్చితిని. మిాకోరిక సెఱపేఱును. ఇక మిాస్వస్థ లమునకు వెడలిపాండు” అని చెప్పెను. వెంటనే వారు మేలాటించి స్వప్నపువృత్తాంత మొకరి కొకరు తెల్పుకోని మఱు నాడు జగదంబికను గౌలిచి సెలవుగోరి స్వస్థమునకు వెడలి పోయిరి.

పిదప అచిరకాలమునండే ఆనందరావుభార్య గర్భవతి ద్వై నవమాసములు మోసి యొక మంచిలగ్నమున కొమా త్రైను గనియెను. బాలికకు అహల్య యని నామకరణము చేసి లేక లేక కలిగిన దగుటచే ఆదంపతులు చాల ప్రేమతోఁ బెంచు కొనుచుండిరి.

యుక్తసమయమున ఆనందరావు అహల్యను విద్యా

ఖ్యానము నిమిత్తము బడికి పంచదౌడగేను. బడిపంతులు చాల మంచివాడు. పఱిగ నాతనికి సంతానము లేదు. బడికి వచ్చు పిల్ల లందఱయిందును ఆహల్య యొక్కాలైయే చాల సత్పుర్వివర్తనముతో నుండెను. అన్ని కారణములవలనను పంతులు ఆమెను కొమార్తును వోలె ప్రైమించుచు చాల శ్రద్ధతో చదువు చెప్పచుండెను. ఆహల్యయు పంతులు చనువుచూపిన కొలది నెత్తెక్కి త్రోక్కుక చాల భయభక్తులతో మెలఁగు చుండెను.

ఆహల్యకు తోమ్మిది సంవత్సరములు నిండెను. ఆనంద రావునకు కొమార్తుకు పెండ్లిచేయవలసిన సమయము వచ్చు నని తోచెను. ఆతడు అనేకయిషులనుగూర్చి ప్రయత్నిం చెను; గాని యొక్కఁడు నాతనికి నచ్చలేదు. శుద్ధసాత్యికరాలగు ఆహల్యకు ఎవనినో యొకనిని సాహసించి నిశ్చయించుట యాతని కిష్టము లేకుండెను.

ఇట్లుండఁగా పూనాలో వేష్యాగా నున్న బాలాజీబాజీ రావు తప్పుఁడగు రఘునాథరావు మల్వారరావుషాఖకరును, ఆతని కుమారుఁడగు ఖండిరావును వెంట నిదుకొని ఉత్తర దేశములకు యుద్ధమునకు వెడలి ఆక్కడ శత్రువులను జయించి విజయానందముతో వెనుకకు మఱలేను. ఆతనికి మార్గవశమున పాథరవట్టిగ్రామము తగిలేను. వేష్య లంద అను ఆమార్గమున పూనానుండి మఱియొట్టుకుఁ గాని

మతేయొకచోటనుండి వూనాకుగాని పోవలసినచ్చినపుడు ఈ గ్రామముమిాదనుండియే పోవుచుండిరి. పాథరవటీ గ్రామమున ఆనందరావు ఇంటి కెదుట నొక వెద్ద హానుమదాలయము గలదు. వేష్టాల కదియే బస. రఘునాథరావుగూడ నక్కడనే బసచేసెను.

నాడు పంతులు పిల్లలకు ఆటవిడు పిచ్చి హానుమదా లయమునకు బోయి రఘునాథరావుతో మాట్లాడుచుండెను. అది విని యొప్పుడు నాతని విడిచియుండని అహాల్య అక్కడకు బోయి ఆతని యొడిలో గూర్చుండెను. పంతులు ప్రేమతో రాతల్లి యని యామెను బుజగించెను.

అహాల్య చూచుటకు గంథర్యాంగనలవంటి సుందరి గాదు; గాని సునౌరిఱులకు దీసిపోవు సుందరిమాత్రముగాదు. ఆమెముఖమున నేపో యొక యశార్యాప్రభ గూడ ప్రకా శించుచుండెను. అది చూచి రఘునాథరావు పంతులు నడిగి సుగతు లన్ని యు డెలిసికొని “మృద్మారిరావు, నీకుమారునకు కన్యను వెదుచుంటివి”. ఇంతవఱకును తగిన కన్య నీకు గాన్నింపలేదు. ఈ యహాల్య మన ఖండేరావునకు తగిన కన్య యని తోచున్నది. ఆమె సౌభాగ్యరేఖలతోడనే గాని ఆమె తండ్రి బీదతనముతో మన కేమియు సంబంధము లేదు. ఈపిల్లను విడుచుటకు నామన మంగికరించుట లేదు. నీవు ఏ మనియెదవు?” అని యాడిగెను. అందులకు మృద్మారిరావు “మిం

చిత్తము. నాకేమియు సభ్యంతరము లేదు” అని చెప్పగా రఘు నాథరావు పంతులు నడిగెను. ఆతెడుగూడ నల్కే చెప్పగా నాతెడు ఆనందరావునకు వర్తమానము చేసి తన యథిప్రాయము నెఱింగించెను. “ముల్లారిరావుగా రెక్కడ ? నేనెక్కడ ? వారికిని నాకును హస్తమళ్ళ కాంతరము గలదు. నన్నిట్లు ఆడుగుటలో నాకేమియు బోధపడుట లేదు” అని ఆనందరావు చెప్పేను. పంతులు సంగతి యంతయుఁ జెప్పేను. “రఘునాథరావుగారు మిమ్ము మేలమాడుట లేదు. నాకుగూడ నట్టి సంకల్పమే గలిగినది. మిచు బీద లైనను సంపన్ను లైనను మాకు బాధ లేదు. ఈబాలికను జూచిన ఎట్లయిన నాకుమారునకుఁ జేసికొనవలయు నని ఉబలాటము పెరిగిపోవుచున్నది మిచు మటియొకరితిని భావింపవలదు” అని ముల్లారిరావు చెప్పేను. “ఇప్పుడే మనియోదవు?” అని రఘునాథరావు మఱల నడుగఁగా “ఇది యేమో చాల వింతగా నున్నది. ముల్లారిరావుగారి మాటలు నాసందేహమును గౌటీనివి; గాని ఆశ్చర్యము మాత్రము గలుగుచున్నది. దేవరవారు ఎట్లు చేసినను నాకు సమ్మతమే. ఆయినను నామససును నేను నమ్మలేకుండనునాన్నను” అని ఆనందరావు మఱల జవాబు చెప్పేను. “అట్లయిన అంతయు మాచుచుండుము” అని చెప్పి రఘునాథరావు సిద్ధాంతులను రప్పించి ముహూర్తము స్థిరపటిపించి ఉభయపక్షములవారి బంధువులను రప్పించి మహావైభవముతో ఆహలాయిఖండేరావు లకు వివాహము చేయించెను.

పెండ్లిమైన తరువాత అహాల్య తఱుచు అత్తవారియింటి యందే యుండవలసినచ్చెను. మల్లారిరావు ఒక్క తుమైన నామెను విడిచియుండజాలక పోవుచుండెను.

ఆతఁడు ఏకార్యమునకు పెళ్లవలసివచ్చిసను, ఏయుద్ధమునకు బోవలసివచ్చిసను, “తల్లి, పోయివత్తునూ?” అని యహాల్య సడిగి యామెకేత చిత్త మనిపించుకొని మఱి పోయెడి వాడు. ఆమె చిత్త మనిన కార్యమునఁగాని యుద్ధమునఁగాని తప్పక జయము గలుగవలసినదియే. ఇందుచే నాతఁడు ‘అహాల్య జయలక్ష్మియుక్క అవతారము’ అని చెప్పుచుండెను. అహాల్య వయసునఁ జాలఁ జిన్నదే; గాని ఆసమానబుద్ధిమతి గావున మామగారు తనమెడల ప్రేమ చూపిసకొలఁడియు నాతనిని గౌరవింపసాగెను. కొన్నిదినములు గడచునప్పటికీ అహాల్య మామగారి స్విభావమును చక్కఁగ గుఱుతెంచి తానే యాత నికి చేయవలసిన సేవ లన్నియుఁ జేయుచు మఱిత యానంద పెట్టసాగెను.

అహాల్య అత్తగారి పేరు గౌతమాబాయి. నిజమునకు ఆమె గృహకృత్యములయందు చాల సమర్థురాలే; గాని ఓప మధికము. ఆనేకసంవత్సరములనుండి ఆమెనేవలు చేయుచుందు దాసీలుగూడ ఆమె మనసున కోశ్యనట్లు ప్రవర్తించలేమండిరి. ఆటిసితిలో అహాల్య ఒకటిరెండవమాసములయందే సంగతు లన్నియు గ్రహించి ఆమె చెప్పుటకుఁ బూర్యమే యామెకుఁ

గావలసిన పను లన్నియు స్వియముగఁ జేయుచు సంతోషింపఁ జేయదొడుగెను. ఇది మాచి దాసీ లందఱు నాశ్చర్యచకిత లగుచుండిరి.

ముహ్మారిరావున కిరువురు కొమారైలు. పెద్దయామె వేరు హరకుబాయి. చిన్నయామె ఉదాబాయి. అహల్య తన చాతుర్యమువలన అత్తగారినివలెనే వారిని గూడ గౌరవిం చుచు వారిజేతుగూడ చాల ప్రేమింపబడు జూచ్చెను.

వారి గృహమున దాసీలు చాలమంచి యుండిరి. ప్రత్యే కముగ అహల్యకు సేవజేయుటకే కొండఱు నియమింపఁ బడియుండిరి. అయినను అహల్య తన పను లన్నియు. తాసే చేసికొనుచు ఆపరిచారికలకు ఆయాసము లేకుండుజేయుచుం డెను. ఇంతేగాక అప్పు డపుడు తనకు మామగారు ఇచ్చు ద్రవ్యములోఁ జాలభాగము తన దాసీలకు ఇచ్చుచు వారి దారిద్రుమును బొపుచుండెను. ఇందువలనగూడ నామె దాసీ లకు చాల ప్రేమాస్పదురా లయ్యును.

అహల్య ఇంకను చిన్నపిల్ల. భర్తతో మాట్లాడుటకు వీలులేని స్థితి. అయినను ఖండేరావు వివేకమహితుఁ డగుటవలన తలిదండ్రులకు జేయు సేవలవలనను, తక్కిన ప్రవర్తనము వలనను తన భార్యయొక్క మంచితనమును గ్రహించి చాల నానందింపజూచ్చెను.

అన్ని టికంటెను అహల్య తైవథక్తి విశేషముగా నుండిను. ఆమె యత్తగారు ఎల్ల వేళలను దేవతార్పసనలు నేయు చునే యుండెను; గాని ఆవిషయమున ఆత్తగారికంకై కోడలే యథికురా లని అహల్య ప్రథాయాతి వహించెను.

ఇన్ని కావణములవలన చిన్న తనమునందే అహల్య ఆత్తవారి యూరునఁగూడ చాల ప్రథాయాతిని సంపాదించెను.

పెండ్లి రైన ఆయిదుసంవత్సరములకు అహల్య రజ స్వల యమ్మేను. మధుచిముహూర్తమున పెద్దలు అహల్య కును ఖండేరావునకును పునస్యంధానము గావించిరి. “భర్తకు ప్రత్యక్షముగ సేవజేయుటకు సేటేకి వీలు అమ్మే” నని యామె మహాల్లాసముతో సీత, సాచిత్ర్య మున్నగు పురాతన భారతాంగసలవలె భర్తను సేవింపబోచ్చెను. కొన్ని దినములకు ఆమెకు మాలేరావు అనుకుమారుడును మంచాబాయి ఆను కొమార్తయుఁ గలిగిరి. “ఇట్లు ఆత్తమామల సంపూర్ణకట్టాత్తము, భర్తయొక్క యమితానురాగము, ఆడుబిడ్డల ప్రేమ, సేవకజనుల భక్తి, కన్యాపుత్రుల బాలలీలలు, ఆపరిమితైశ్వర్యము మొదలైన సుఖసాధనము లేకిభవించి తన్న కొలువ అహల్యబాయి కొన్ని సంవత్సరములు సౌఖ్యసముద్రములో మనిగియుండెను.”

ఇట్లు కాలము గడచిపోవుచుండఁగా మల్లారి రావునకు తురుష్కలతో యుద్ధము పొసఁగేను. పీరుడు గావున ఖండే

రావుగూడ తండ్రితో యుద్ధమనకుఁ బోయెను. మ్లారి రావును ఖండేరావునుగూడ తమచాతుర్య మంతయుఁ జూపిరి. ఇంతలో శత్రువాయకుని చతురతలోఁ బట్టకొనబోవు చుండఁగా ఖండేరావు గుండుదెబ్బి తిని చనిపోయెను.

ఈవార్త తెలియగనే అహల్యాబాయి సహగమన మునకు సిద్ధపడెను అది విని మ్లారిరావు ద్రుతగమనమున వచ్చి “తల్లి, ఖండూ చనిపోయినందులకే వగచుచుండఁగా నీవు నన్ను దుఃఖసాగరపుపంకమున ముంచి వేసెదవా! నీపతిభక్తి యసాధారణ మనుట నెఱుఁగుదును. నీపాతివ్రత్యమును శత్రువులుగూడ శంకింపజాలరు. ఈవిధముగఁ గా కున్నను నీకెప్పటి కైన స్వర్గము కరతలామలకము. నేను ముసలితనమువలన చీకియున్నాను. ఖండూ కొట్టిన వజ్రఘాతముమిఁద నీవు పిదుగులు గురిపించుట మంచిదా? నీవు లేకున్న నీచిని బాలుని పక్షమున ఈరాజ్యము నెవ రేలెదరు?” అని యనేక విధముల ప్రార్థించి యనేకవిధముల నచ్చిచెప్పెను. ఈమాట లకు బదులు చెప్పిజాలక అహల్యాబాయి సహగమనమును మానివేసెను.

కొలదికాలము నడచునప్పటికి సహగమనము మానుట కింత పట్టిపట్టిన మ్లారిరావు గతించెను. అది రైన ఆఱు మాసములకు మాలేరావు (అహల్యాబాయి కొడుకు) చనిపోయెను. అయినను ఇంక హృదయమున విచారమునకుఁ

జోటీయ సూడ దని యామె దృఢపథుచుకొనియేను. ఆయిను మ్లారిరావును దనయొడలఁ గల ప్రేమను ఆమె మఱువఁ జాలకుండెను.

మా లేరావుసంగతి యామె శ్రూర్తిగ మజీచిపోయేను. అందులకు ఆనేక కారణము లున్నవి. నిజముగ కడుపునఁ బుట్టిసి మా లేరావుకంటే నామెకు శత్రువు దుండడు. ఎట్లు పుట్టేనో? అట్టి సాధ్యమణికి కుమారుడైన మా లేరావునకు బ్రహ్మ ద్వేషము పుట్టేను.

దాని నిచ్చట వర్షించుటకుఁ జోటు చాలదు. ఆయిను ఒకటి రెండు విషయముల నిచ్చటఁ జూపకతీఱదు. అహాల్యా బాయి బ్రాహ్మణులను గొనియాడిన ఈతెడు తేగనాడును. ఆమె “నాయనా, బ్రాహ్మణులకు వస్త్రదానము చేయు” మనిన బ్రాహ్మణులను బిలిపించి బట్టల మడతలలో తేల్ల నునిచి యిచ్చును. పయిగా అవి కుట్టుటవలన బ్రాహ్మణులు భాధపడు చుండిన సీతెడు వికవిక నవ్వును. “నాయనా, బ్రాహ్మణులకు సువర్ణ దానము చేయు” మని తల్లి చెప్పిన సీతెడు వారిని బిలిపించి కలశములలో సువర్ణము నుంచి వానిపై నసహ్యము లగు పురుగుల నుంచి బ్రాహ్మణుల కిచ్చును. వానినిఁ జూచి బ్రాహ్మణు లదరిపడిన సీతెడు కిలకిల నవ్వుచు నెగతాళి చేయును.

కుమారుడు శ్రుటివాఁ డగుటచే నామె యసేకవిధ ముల విచారించెడిది. ఆప్త లందఱును “సీకుమారుడు

మంచివాడు గాడు. ఆతనికి రాజ్యము సీయలు” అని చెప్పిరి. అహాల్యకు గూడ నటి సంకల్పమే యుండెను; గాని పేష్యాల బలవంతమువలన ఆతడే రాజ్యమునకు వచ్చేను. వచ్చినను కొలదిమాసములకే పరలోకమునకు బోయెను. కుమారుడు చనిపోయినందులకు అహాల్య వగచుటకు మాఱు ఆనందించెను.

మంచివాడో, చెడ్డవాడో, మాలేరావు గతించెను. ఇప్పుడిందూరురాజ్యమును పారీంపవలసినవారెవరు? అప్పుడు గంగాధరయశవంతు అను నాతడు అహాల్యబాయికి దివాను గా నుండెను. ఆతడు “మిాళ్ళాతులలో నొక్కుట్టవానినిఁ బెంచు కొనవలసినది. ఆతడు పెద్ద యగుసంతపులును ఆతనివేర నేను పాలనము జరిపెదను మిారు కొన్ని గ్రామములు పుచ్చు కొని వాని యాదాయమును ఖర్చుబెట్టుకొనుచు స్వేచ్ఛగా నుండవలసినది” అని చెప్పెను; గాని యందుల కంగీకరింపక అహాల్య “నేనే రాజ్యము చేసేద” నని చెప్పెను.

దీనిమిాడ దివానునకు దుర్ఘాఢి పుట్టెను. అప్పుడు పూనాలో మాధవరావు పేష్యార్యై యుండె ననియు, నాతని తమ్ముడు రఘునాథరావు అనియు ఇదివఱకు జైప్పియుంటిమి గదా? రఘునాథరావు అన్న వెనుక అగ్రస్త్యభ్రాతవలె నుండుట కంగీకరింపక స్వీతంత్రముగ నొక రాజ్యమును సంపాదించు టు అలోచనలు చేయచుండెను. శసంగతి విని గంగాధర

యశవంతు “షణోళకరువారి రాజ్యమునకు ఇప్పుడు వారసు లెవరును లేదు; గావున మిారు వచ్చినచో దీనిని సులభముగ స్వాధీనము చేసికొనవచ్చు” నని వర్తమానము చేసెను. ఈ వార్త వచ్చుటయే తడవుగ రఘునాథరావు ఏబడివేల సైన్య మును వెంటనికొని మాళోవదేశము మిాదికి బయలు దేరెను.

ఇది విని ఆహల్య మంచవసము గావించెను. “లోక ములో దుష్టులలో నెన్ని రకములున్నవి” యని యనుకొని యామె “లోకవృత్తము భూతవర్తమానములు మిాకుఁ దెలిసియే యున్నది. శ్రీమాణ మహారి రావుషణోళకరువారు ఎన్నో కష్ట ముల కోర్చి వేష్టాల రాజ్యమును స్థిరపరుచుట మిాకుఁ దెలి సినదే. అట్టి వేష్టాలు నేడు వారి సుబేదారు మరణానంత రము వారి వారసుల మగు మావలన యథాహృవ్యముగ సేవలు చేయించుకొనుటకు మాఱు మాచిన్ని రాజ్యమును హారిం చుటకు వచ్చుచున్నారు. మన మందఱమును వారికి సామంతు లము. నేడు నారాజ్యమును హారించినవారు రేపు మిారాజ్యములను హారింపఁ దలపవచ్చును; గావున ఈసమయమున మన మందర మొక్క మాటమిాద సుండుట మంచిది. నారాజ్యమునకు ఆపాయశంక కలిగినది గనుక నేనిట్లు చెప్పచున్నానని మిారు భావింపవద్దు. మిారు అందఱును నాకు సాయము చేయవలసినది” అని భోసలా, గాయకవాడ్, థాభాడే మున్నగు రాజులకు వర్తమాన మంపెను. “మిాకు సందేహము

వలదు. మామానైన్నయములతో మే మందఱమును మిాకు సాహాయ్యముగా వచ్చుచున్నా”మని యందులకు వారు ప్రత్యుత్తర మంపిరి.

పిదప ఆహాల్యాబాయి సంగతిసందర్భము లన్నియుఁ దెలుపుచు మాధవరాపువేష్టావద్దకు దూతి నంపగా “శసం గతి మాకు దెలుపనక్కటి లేదు. మిాచర్యలకు మేము అడ్డు రాము, మిారాజ్యమును గుఱించి ఎవరు దుఖింతనము చేయు దురో వారిని దండింపవచ్చును” అని యాతఁడు ప్రత్యుత్తర మంపెను. కీనితో ఆహాల్యకు ఎక్కడ లేని ఘైర్యము వచ్చెను. “నేను స్త్రీని అగుట యథార్థము; గాని యట్లని యొవరు నాయొడల దుఖింతతో నుందురో వారిని బ్రతుకసీయను. నాపూర్వులు జూరులు. వీరులు. వారి శౌర్యవీర్యములు వేష్టాల రాజ్యశ్రీకి అవలంబనము లైనవి. నేఁటికిఁ గూడ ఇందూరుప్రభువులు వేష్టాల రాజ్యలక్ష్మీకి కనుసన్నల మెలగు నొకరులు. శసంగతిని గమనింపక వారు మామిాదికి యథ్దము నకు వచ్చెదరేని నాయభ్యంతరములేదు. నేను శస్త్రమును ముట్టకయే యొక వెదురుకట్టను మాత్రము చేతఁదాల్చి బయలు దేరితినేని వేష్టాల రాజ్యలక్ష్మీకి ఆపాయము కలుగకమానడు. గనుక మాప్రభువు లగు వేష్టాలు మావలన యథాపూర్వక ముగ సేవలు చేయించుకొనవలసినది. అట్లుగాక వారు మారాజ్యమును హారింపఁబూనుడురేని ఇది కొనసాగని పని యనియు, పయిగా వారి రాజ్యమునకే భంగము వచ్చు ననియు నమ్మ

వలసినది” అని యొక నిండుసభలో సహాయ యుపన్య సించెను

ఈపలుకులు రఘునాథరావునకు ములుకులై నాటెను. అగుట నాతడు సందేహించుచుండగా గంగాఫరుడు “అక్కడి రఘుస్వాము లన్నియుఁ దెలిసిన సేను ఉండగా మిారు ఇట్లు కొంకుట ధర్షుము గాదు. ముందునకు నడువుడు” అని చెప్పెను. రఘునాథరావు అశ్చే చేసెను.

అహల్య యంతటితో నూరకుండలేదు. ఆమె రఘునాథరావువద్దకే యొక దూత నంపెను. “మిారు పురుషులు. బ్రాహ్మణులు. స్త్రీనైన నాతి యుద్ధము చేయుట మిాకు తగసి పని. యుద్ధములో మిారు గెలిచితేరేని స్త్రీని జయించినందులకు లోకములో మిాకు ప్రశంస రాదు. ఒచితేరేని స్త్రీచేతిలో పరాజయము పొందిన మిాయకీర్తిని గుఱించి లోకము ఏమి చెప్పుకొనునో యోచించుకొనుడు. మిాదంభములను జూచి నేను ఉనకుండుదానను గాను యుద్ధము తప్ప దండురా? రండు. మేము సిద్ధముగనే యున్నాము.” అని యామె రఘునాథరావునకు చెప్పిపంపెను ఇప్పటి కాతనికి చైతన్యము వచ్చెను. “ఇది చాల తప్పా పని” యని యాతడు నిశ్చయించుకొని తన యుదేశమును మార్పుకొని “మేము ముల్లారిరావును, ఖండేరావును, మాలేరావును చనిపోవుటచే దుగ్గిఖసముద్రమున మునిగియున్న మిమ్ము పరామర్పుచేయుటకు వచ్చుచు

న్నాము; గాని వేఱు గాదు” అని కబురు చేసి పరిమిత పరివారముతో వచ్చి యామెను పరామర్పించి వెడలిపోయెను.

ఇట్లు కారు క్రమిన మేఘమాలిక విచ్చిపోయినతరు వాత నామె నిశ్చింతతో రాజ్యపాలనము చేయసాగెను తుకోజీ రావు అను దూరపు బంధువు నొకనిని మంత్రిగా నేర్పఱచి కొని యామె సకలమును స్వీయముగా విచారణ సేయుచుండెను. తుకోజీ సన్నారుఁ డగుటవలన తన ప్రభ్రితియెడల సేమియు దుక్షింతచేయక ఆమె యాజ్ఞ నెప్పుడును జవదాటక మాతృ భావముతోఁ బ్రివర్తించుచుండెను. అహాల్యగూడ నాతని యొడల చాల గౌరవమునే చూపెడిది; గాని ఆతనివలన తప్పా వచ్చినచోహాత్రము సహించెడిది గాదు. ఇందూరుపట్టణ ములో దేవిచందు అను నొక గౌప్యసాహుకారు మృతి చెందెను ఆతని కేమియు సంతానము లేదు; గాని ఆనంతధనము కలదు. అంతట తుకోజీ ఆతని యాస్తి యంతయు వేలము వేయించి ఆస్తమ్మును బోక్కుసమునకుఁ జేర్చెను; గాని పెంటనే యాసంగతి రాణికిఁ దెలియవచ్చెను. అంతట నామె ఆసాహు కారు భార్యను రప్పించి యామె సాత్రు అంతయు తిరిగి యిప్పించి “సీవు సీచిత్తమువచ్చిన బాలుని పెంచికొని సీవంళ మును నిలుపుకొనుము” అని యాజ్ఞ యిచ్చెను. ఆపట్టణము నందే తాపీదాసు, బనారసుదాసు అని యిరువురు అన్నదమ్ము లుండిరి. వారు చాల శ్రీమపడి నాలుగు లక్షల రూపాయలు సంపాదించి సంతానము లేకయే మరణించిరి. ఆప్మాడు తాపీ

దాసుభార్య అహాల్యచెంతకు వచ్చి “అమ్మా, నాభుర్తయు, నామఱణదియు ననంతథనమును సంపాదించిపోయిరి. ఇప్పుడు మాకెవరును లేదు. మేము మిాపాలనమున సుఖముచున్నాము; గావున మాధనమంతయు మిారు స్వీకరింపవలసిన” దని ప్రార్థించెను. గాని యహాల్య యందుల కంగికరింపక “నీభుర్తయు, నీమఱణదియు చెమట యూడ్చి సంపాదించిన థనమును నేను తాకును. దానిని పుచ్చుకొనుటకంటె లోకములో ఘూర్జ పాపము లేదు. అథనమును నీయుచ్చువచ్చినటుల వెచ్చుకొనుటకు మిాకు సర్వాధికారములు గలపు; గావున నీవును నీతోడికోడ లును గలిసి మిాభుర్తల వేరిట నేదయిన థర్తుకార్యములు చేసి వారియాత్మ లకు సుగతిని గలిగించి మిాస్వర్గమార్గమును నిష్కాంటకము గావించుకొనుడు” అని చెప్పి యామెను పంపి వేసెను. ఆమెయు రాణి చెప్పినట్లు తన తోటీలితో నాలో చించి తన భుర్తవేరిటను మఱదలి వేరునను గొప్ప దేవాలయ మును ఏటివద్ద నొక చక్కని ఘుట్టమును కట్టించి ప్రఖ్యాతి వడసెను.

ఈమె చేసిన దానథర్తములకు లెక్కలేదు. ఈమె యొప్పుడును థర్తుమును గుత్తించియే చింతించుండెను. ఇదుగు పొరుగురాలు లందఱును ఈమెను చాల గౌరవముతోఁ జూచుచుండిరి. ఎవరును ఆమెయొదల తప్పుదారి త్రోన్కుటకు సాహసింపజాలకుండిరి. ప్రజ లందఱును ఆమె వేరు చెప్పి

“మమ్మ రక్కించుటకు మానవజన్మ మెత్తిన దేవి” యని కొని యాదుచుండిరి.

బకప్పడు ఉదయశురపురాణా అహాల్య యొన్నివిధములఁ జెప్పినను వినక రామపురా యను గ్రామమును దీసికోను టుకు సిద్ధపడెను. అప్పడు నైన్యము సంతను దీసికోనిపోయి తుకోజీ దక్కిణమున యుద్ధము చేయుచుండెను. అగుటచే రాజభానియం దున్న నైన్యము చాల స్వీల్పమే రైనను సందే హింపక దానికి శఫరీభాయా యనువానిని నాయకునిఁ గావించి పంపెను. రాణా యోడిపోయి అహాల్యవద్దకు వచ్చి శరసుజోచ్చెను. అహాల్య యాతనిని తుమించెను.

ఇట్లు సకలవిధములను స్తుత్యర్హముగాఁ గాలము గడచి
పోవుచుండెను. ఇట్లుండగా మంచాబాయి భర్త కాలధర్మము
నొందెను. అంతట మంచాబాయి భర్తతో సహగమనము
చేయటకు సిద్ధపడెను. అహాల్యాబాయి యనేకవిధముల బోధిం
చెను; గాని ప్రయోజనము లేకపోయెను.

పిదప కొంతకాలము అహాల్య ఇస్తే రాజ్యమును బాలించి
పుణ్యలోకమునకుఁ బోయెను. ఆమె పరమపదించిన దినమున
ప్రజ లందఱును చాల దుకీథించిరి.

ମୁନ୍ଦରୀ

మై నా బాయి.

థారానగరసంస్థానాధిపతి యగు ఖండేరావు బడ్డోదా సంస్థానాధికుని కొమార్తను పెండ్లియాడెను. ఆమీ కాపుర మునకు వచ్చిన స్విల్పకాలమునకే గర్భవతి యయ్యెను; గాని భర్త చనిపోయెను. పిదవ నామె పుట్టినింటికిఁ బోయి కుమారునిఁ గని తానుగూడ మరణించెను. శిశువునకు ఆనందరావు అని వేరుపెట్టి మాతామవ్వుడు పెంచెను.

ఆనందరావు యుక్కవయస్సుఁ డైన పిదవ సాంతసంస్థాన మునకు వచ్చెను. రంగరావు అను ప్రథాని తక్కినయుద్యోయిగుల నందఱను లోపుచేసికొని ఆనందరావును తజీమివేయుటకుఁ బ్రయిత్తించెను; గాని ప్రజలందఱను తమప్రభువు నెడల భక్తిని విడువక ముత్తిప్రభృతులను ఓడించి ఆనందరావు నకే పట్టము గట్టిరి.

ఆనందరావు సీంహసన మెక్కెను; గాని ఆతనికిఁ గలిగిన చిక్కులకు అంతము లేదు. ఒకమూల ఓడిపోయిన రంగరావుప్రభృతులు కుట్టలు సాగించుచుండిరి. వేటొకదెస సీంచేషణశక్రులు బాధింపబోచ్చిరి. ఆనందరావు తఁచిక్కుల

నన్నిటని ఎట్లో సాధించుకొని వచ్చుచుండెను; గాని యంతలో నేదో వ్యాధివలన నాతడు స్వర్గస్థితి డయ్యెను.

మైనాబాయి ఈమూనందరావు భార్య. ఆమె భర్త పోవునప్పటికి గర్భవతిమై యుండెను. కంటకావృత మైన రాజ్యము ఆమె చక్కుఁడేయవలసియుండెను. ఆయితే మూరారి రావు అను జ్ఞాతి యొక్కఁడు లంచము లిచ్చి ఉద్దోషుల సందఱను స్వాధీనపడచించిని తుదకు సుస్థానమునుగూడ వశ పటచించినిమెను. ఇట్టి విపత్సమయములోగూడ మైనాబాయి చిత్తస్తోర్యమును గోలోపవక బాగుగ నాలోచించి ఇట్టితేలో ప్రసవసమయమున థారానగరమున నుండుట మంచికి గాదు అని నిశ్చయించుకొని యిందూరుపట్టణమునకుఁ బోయెను.

నెలలు నిండిన తరువాత మైనాబాయి కుమారునిఁ గనిమెను. “భయము వలదు. నీమెడల నీళ్వరానుగ్రహము గలదు. కుమారుడు కలుగుటయే యందుల కుదాహరణము. ఇంక థారానగరసంస్థాన మెట్లును నీదే” యని హితచింతకు లామెకు తైర్యము గౌలిపిరి. పిల్లవానికి రామచంద్రరావు అని నామకరణము చేయబడెను.

“ఈశ్వరుఁ డవలంబము నిచ్చినాడు. ఇంక నూరుకుండ వలసిన యగత్యము లేదు” అని తలఁచి మైనాబాయి కుమారుని నిపిత్తము మఱల థారానగరసంస్థానమును స్వాధీనము

చేసికొనుటకు నిశ్చయించుకొనియొను. ఇక్కడ నిట్టుండగా నచ్చట థారానగరదుర్దమును పాలించు ప్రభువు మంచివాడగుటవలన మురారిరావుపత్తమును విడిచి “నాకు రామచంద్రరావు ప్రభువు” అని ప్రకటించెను. ఇట్లు క్రమక్రమముగా పరోత్తమునందే థారానగరమున బాలరాజునకు బలముకలుగఁజోచ్చెను.

ఇది యంతయుఁ జూచి మురారిరావు “కథ అడ్డముగా తిరుగుచున్నది” అని భావించి కపటము సేయుటకు నిశ్చయించుకొనియొను. “నేను మియోడల నెప్పుడును ద్రోహాచింత నెఱుగను. నావలన నేమయిన నపరాధములు జరిగిన పత్తమున మన్మింపవలసినది. ఇంక ముందు మియోజ్జు ననుసరించి ప్రవర్తింతును” అని మధ్యవర్తులద్వారా మైనాబాయికి వర్తమాన మంపెను. మోస మెలుగని రాణి ఈశ్వరలీల యిట్లున్నదని భావించి పిదప మురారిరావు థారానగరమునకు రావలసిన దని యావ్యానింపగా వెంటనే బయలుదేఱెను.

మార్గమధ్యమున మురారిరావుపత్తమువా రనేక లామెను కలిసికొని అనేకవిధములు బొగడి “మురారిరావు మియోయోడల నిప్పుడు మివుల భక్తుడై యున్నాడు. అతడు గతమునకు చాల పళ్ళాత్తాపడుచున్నాడు” అని బొల్లిమాటలు చెప్పి యామెను మతేంత నమ్మించి థారానగరమునకు గౌని వచ్చి యొక గృహమున విడియించి మురారిరావును దోడి తెచ్చుటకు వెడవిరి.

వారట్లు యిట్లు విడుచుటయే తడవుగ విచ్చుక్కత్తులు బూనిన భట్టులు వచ్చి మురాచిరావువక్కమున యిట్లు ముట్టు డించిరి. క్షణములో నీసుగతి రాణికిఁ దెల్లిసెను. ఆమెను సమ్మి యున్న భట్టులు కొందరు లోపలకు బోయి “ఇట్టి యావద వచ్చినది. ఇష్టుడు విచారించుచూ గూడ్చుండిన ప్రయోజనము లేదు. ఇష్టుడు తరణోపాయము చూడవలెను. వెంటనే మిారు పురుష పేషము ధరించి తప్పించుకొనిపోవుట మంచిది” అని చెప్పిరి. అందుమిాద నామె యిట్లు చెప్పేను. “మిారు చెప్పినది రొఱక యుచాయమే; గాని నేను దాని ననుసరింపజాలను. నా పుట్టినింటివారును, అ త్రీంటివారును గూడ జూరులు. ఆట్టి వంశములోఁ బుట్టి యిట్టివంశము మెట్టి నేను పాటుబోతుల పని చేయనేల?”

ఇది యిట్లుండఁగా రాణిని మిక్కిలి ప్రేమించు నొక దాసి తన కుమారు నక్కడ నుంచి యుక్కితో బాలరాజు నెత్తుకొనిపోయి కోటలో నున్న దుర్గాధిపతి కష్టగించేను. పిదవ మైనాబాయి “రాజు సురక్షితుడయ్యెను. ఇక నేను ఏమయి నను విచారము లేదు. అయినను మనము ఊరకుండనేల? మన దేహమున నీరక్తము ప్రవహించుట లేదా? శత్రువులు మనతోఁ బోరవచ్చినచో వారిని ఊరక విడువనేల? అథములు, ఆన్యా యమునకు ఒడిగట్టినవారు నగు శత్రువులు అంత దైర్ఘ్య ముతో వచ్చినచో మనమేల వెనుదీయవలయును?” అని చెప్పేను. ఇది విని ఆక్కడ నున్న స్వల్పపరివారము పౌరు

పము తెచ్చుకొని రాణి చెప్పునట్లు చేయటకు నిశ్చయించు కొనియొను.

ఆవసరమైనచో యుద్ధము చేయట కిట్టన్ని యేర్పాట్లను చేసికొని మైనాబాయి తన స్థితిగతు లన్ని యుఁ దెలుపుచు “సాహాయ్యము జేయవలసిన” దని శిందేవును, ఇంగ్లీవారి కిని కబురు చేసేను; గాని వారెవరును మాట్లాడలేదు. అయితే యాసంగతి మాత్రము మురారిరావునకు దెలిసిపోయొను. తోడనే “చూడు ఈయుద్ధమురాలి నేమిచేసెదనో? నేలఁబెట్టి కాలరాయకపోయిన నేను మురారిని గాను” అని యాతఁడు నిష్పాలు గ్రుక్కునాగెను. అప్పుడు మైనాబాయి యిట్లు వర్త మానము చేసేను.

“నీవెంత గింజుకొనినను ప్రయోజనములేదు. థారా సగరసంస్థానప్రభు వగు రామచంద్రరావు నీకు చిక్కఁడు. ఆతఁడు రేపలైలో కృష్ణునివలె నిన్ను సంహరించుటకు పెరుగు చున్నఁడు. ఇఉక నన్ను నీవు ఏమి చేసినను నాకు చింతలేదు. ఇట్లని నీకు నేను స్వాధీన మగుట కలలోనివార్త నాకంతములోఁ బ్రాంము లుండగా నీవు నిశ్చింతుఁడవు గాజూలవు.”

ఇది విని మురారిరావు యుద్ధమునకు స్థిరపడేను. గాని బణ్ణోదానుండి మంత్రి తమ్ముఁ డగు సభారాంచిమళాళీ యను నాతఁడు పెద్దసైన్యముతో వచ్చుచున్నఁ డని తెలిసేను. ఇది తెలియటయే తడవుగ మురారిరావు పట్టణము విడిచి పాశీ పోయొను.

పిదప మైనాబౌయికి పట్టుకము సులభముగ స్వాధీన మయ్యెను, వెంటనే యామె కుమారునిఁ జేరుకొని యాతని వేర పరిపాలనము ప్రారంభించెను. కొంతసేవలికి సభారాం చిమణాజీ వచ్చి చేరుకొనియెను. ఆతడు రక్తపాతము లేకుండ నగరము చేసిక్కినందుల కానంచించెను; గాని రాణి స్వయముగ రాజ్యము చేయుటకు సమ్మతించక పోయెను. తనకును, తనరాజునకునుఁ గూడ కొంతలాభము కలుగవలయు నని యాతని యభిప్రాయము; గాని మైనాబౌయి యారెంచెంట నొకదానినిఁ గూడ కొనసాగనీయ లేదు. తుడకు సభారాం చిమణాజీ మంత్రిగా నుండుట కంగికరించెను.

ఈవిభమున అనేకవిషప్పురంపరలు సరఫవించుటచే సంస్థానమునకు చాల ఆప్యు పెరిగెను. మంత్రియు రాణియుఁ గూడ అనేకోపాయములు పన్నిరి. ఈసందర్భమున మంత్రి చచ్చిపోయెను. బాపూరఘునాథరావు అను నతుడు దివానయ్యెను.

మఱలు రాణియు మంత్రియు ఆలోచనలకుఁ బ్రాహం భించిరి. అనేకము లగు డ్యోహలు తట్టెను. చాల ఎత్తులు వేసిరి; గాని ప్రయోజనము కలుగలేదు. “ఇక నిది గాదు మార్గము” అని చెప్పి రాణి పరదేశములమీాదికి దండయాత్రలకు బయలు . దేతెను. చాల ధనము సంపాదించి యాదండయాత్రలవలన వచ్చిన ఆపదల నన్నిటినిగూడ తోలఁగించి రాణి సంస్థానము

ననేకవిధముల చూగుచేసి కొమారుని పెంచి వెద్దుచేసి పరి
పాలనమునందలి మర్కుముల నన్నిటని ఉపదేశించి యుక్తసము
యమున నాతనికి రాజ్య మిచ్చి బ్రతికి యున్నంతకాలమును
ఈశ్వరార్ఘ్యము చేసి పిదప పరలోకమునకు బోయెను;

9

మ ల్ల మ దే వి

మల్లమదేవి.

బొబ్బిలిసంస్కార్త్వరుడు డగు రావు గోపాలకృష్ణరంగా
రావు చక్కగా రాజ్యము నేఱుచుండెను. పరిపాలనమున స్వి
యముగ దత్తుడు డగుటవలనను, తమ్ముడు వెంగళ్యాపును,
చెలికాని వెంకయ్య, తాండ్ర పాపారాయఁడు మున్నగు బంధు
వులను సకలవిషయములయందును చేదోదువాదోదుగ
నుండుట వలనను సంస్కారమును బరిపాలించుట యూతనికి నిలా
సముగ నుండెను.

ముజఫుజంగు అను తురుష్కుడు తన తాత తనకు
చేసిన వాగ్దానముప్రకారము వైదరాబాదు సంస్కారము తన
స్వాధీన మగునట్లు సాయము చేసినచో ఉత్తరసర్కారులు
మిాకిచ్చేద నని పరాసువారి సాయము గోరెను. ప్రదుచ్చేరిలో
నప్పుడు ప్రెంచిగవర్నరుగా నున్న డూసే యందుల కంగిక
రించి యట్లే చేసిను. ముజఫుజంగు తన వాగ్దానమును
చెల్లింపవలసినవాడ డయ్యెను. అప్పుడు నవలత్త కళీంగాధినాథుడు
డగు విజయరామరాజు అందులకు అంగికరింపక “పరాసులు
మనకు క్రొత్త నేడు మిాకు సాయము చేసి యొకళ్లను నాళ
సము చేసిరి. రేపు మిాకంటె నధికముగ నాళ వెట్టినచో నిన్న

నాశనముచేసి వేతోకనికి సాయము చేయుదురు. కావున వారికి ఉత్తరసర్కారు లిచ్చి బలవంతులను గావింపుము” అని ముజఫరుజంగుతో రాయబారములు నడుపెను.

ఈసంగతి పరాసులకు దెలిసెను. ఏమి చేయవచ్చును? ఉత్తరసర్కారులయం దెల్లి విజయరామరాజు చాల గోప్ప వాడు. ఆతనికి చాల పలుకుబడి కలదు. ఆతే డడ్డెనేని ఉత్తరసర్కారులలో ప్రవేశము గలుగదు. ఈవిషయము లన్నియు చక్కగ యోచించుకొని దూష్టి “మిహు అడ్డురావలదు. మిక్కే మియు ఇబ్బంది లేదు. పయిగా రాజమహేంద్రవరము సర్కారును శ్రీకాకుళము సర్కారును తక్కువ జిస్తునకు మిహు కాలున కిచ్చెదము” అని రాజుతో రాయబారము సాగించెను.

రాజునకు ఇది చాల లాభకరముగా తోచెను. ఇది వఱకు రాజమహేంద్రవరము శ్రీకాకుళము సర్కారులలోని జమిందారులును, పాశైగాంధును, తనతో సమానులు గాక పోయినను తనకు సామంతులుమాత్రము కారు ఇష్టుడు రాజమహేంద్రవరశ్రీకాకుళసర్కారులు తన వైనవో వారందఱును తన శ్వేతాతపత్రమునీడకు వత్తురు. ఈసంగతి యోచించుకొని రాజు అందుల కంగీకరించెను. ఉత్తరసర్కారులు నిరాఫూటముగ పరాసులకు స్వాధీన మాయ్యెను.

ఈసంగతి బొచ్చిలివారికి తెలియవచ్చెను. ఇది యిట్లు జరి

గినచో ఇంతవఱకును పైదరాబాదు నవాబుచేతి శ్రీందనున్న తాము తోటి విజయరామరాజునకు పన్ను కట్టవలసివచ్చెను ఇంతకంటే అవమానకర మేమున్నది? ఇదంతయు చక్కగా యోచించుకొని వారు రాజుమహాంద్రవరము శ్రీకాకుళము సర్కారులు విజయరామరాజునకు రాకుండఁజేసిరి.

దీనితో విజయరామరాజును బ్రహ్మండమైన యాగ్రహము వచ్చినది. “నాకు సంక్రమించెడి రాజ్యమును రాకుండఁజేసినారు; గానున బొభ్యలికోటు నేలకున్న నేను త్యతియుఁడను గాను” అని యాతడు శపథము దాఖ్యేను. ఇరువురును గూడ పిదప క్రోధకారణములను వెంచుకొనిరి.

కొన్ని దినములు గడచిన తరువాత ఈగడబిడలో శిస్తులు బకాయివెట్టిన జమీందారులవద్ద వసూలుచేయటకు పైదరుజంగు సాహాయ్యముతో బున్ని బయలుదేతను. ఆతడు రాజుమహాంద్రవరమువద్ద కోటిలింగమైత్రమున మకాముచేసి జమీందారుల కండఱకును తాథీదులు పంపెను. జమీందారు లందఱును వచ్చిరి. విజయరామరాజుగూడ వచ్చెను; గాని బొభ్యలివారు రాలేదు. విజయరామరాజు తాను బయలు దేఱుటకు ముందు కలిసిపోదము రమ్మని బొభ్యలివారికి వార్తనంపెను; గాని వారు ఆ రాయబారిని కొట్టి అగోరవ పఱచిరి.

రాజునకు మంచి యవకాశము దొరకెను. ఆతడు

ముందు పైధరుజంగును స్వాధీనపత్రచికొనిరొమ్మెను. పిదప నిరువురును గలిసి బొబ్బిలివారిమాడ బుస్సీకి ఆసూయ కలిగించిరి. “నాతాంథీదులను వీరేల లక్ష్మీము చేయరు?” అని బుస్సీ ఆగ్రహము వహించెను. ముందు మకాములో రావువారి రాయబారులు వచ్చి బుస్సీతో మాట్లాడిరి. “మావిలోధి యగు విజయరామరాజు మించు నుండుటచే మాను గౌరవములు జరుగవని భయము. మిం రభయ ఏచ్చెద కేని మాదౌరను తోడుకొని వచ్చెద” మని వారు చెప్పిరి. “అందఱు దొరల కంటె పెలమదౌరల యాధిక్యమేఖి? ఎవరికిని జుగని యవమ ర్యాద మనవద్ద వారి కేల కలుగును? విజయరామరాజు మన వద్ద నుండిన వారికి మూడు కీడేఖి? వారు తప్ప మనవద్దకు మత్తెవరును రాఁగూడ దని వారి యభిప్రాయమా? రాజునకును. తమకును విరోధము లుండిన వాని దారి సవి యుండును. మనవద్ద వాని ప్రస్తక్తి యేఖి? రాజు తమమింద మనవద్ద కొండెములు ఏమియుఁ జెప్పలేదే? చెప్పేనే యనుకొనిన వానిని మన మేల విందుము? కలిసిపోద మని రాజు వార్త నంపఁగా ఆదూతను ఆగౌరవముపవలసిన యావళ్యకము రావువారి కేమి వచ్చెను? ఇదంతయు తిరుగుబాటునకు లక్షణము. ఇంక వారు మన చెంతకు రానక్కాఱ లేదు” అని పైధరుజంగును బుస్సీయుకూడఁ బలుకుకొనిరి తసమయము కనిపెట్టి “రాజు బొబ్బిలిని నాను పట్టము కట్టినచో బకాయి. యంతయు నిష్పాడే తీర్చివేసెదను. ఎప్పటిక ప్పుడు శిస్తు చెల్లించు

చుందును. ఇష్టివరెనే మిాతాఫీదులు వచ్చిన వెంటనే ఎక్కడకు రమ్మనిన అక్కడకు వచ్చేదను” అని చెప్పేను. బుస్సి రాజునకు మాట యిచ్చేను.

ఇంకను ముందునకు బోయిన తరువాత మఱల వెలమ వారి రాయబారులు వచ్చిరి. “మాదౌర తిరుగుబాటు యొఱుగడు. మిాయెడల వారికి గల భక్తికి పారము లేదు. చిన్న దౌరగారి పెండై యసుచుండుటచే కదలుటకు పీలులేకుండ నున్నది. ఆగ్రహమువల” దని వారు చెప్పిరి; గాని బుస్సి కామాటలు నచ్చలేదు. “కోట కాళీ చేసి వెడలిపోవలసినది. మేము భాఖ్యలిని విజయరామరాజునకు పట్టము కట్టేద” మనియు “మారు ఇంకనైన మాయాజ్ఞలకు బధులైయుందురేని మజియుక పరగణా మిాకిచ్చెద” మనియు ఆతిడు బదులు చెప్పేను.

రాజీ కుదురలేదు. పరాసువారు భాఖ్యలి ముట్టడించిరి. ఆప్మడుగూడ రానువారు మఱల సంధిప్రయత్నము చేసిరి. “బాఖ్యలి విడిచిపొం” దని బుస్సి చెప్పేను. “మేము విడువము” అని రానువారు చెప్పిరి. యుద్ధము ప్రారంభ మయ్యేను.

రాజు సైన్యముతోఁ గూడ పరాసువారి సైన్యము నఱువది వేలు. భాఖ్యలి రాణువ నాలుగువేలు మాత్రమే. వెల మలు చాల నావేళముతోఁ బోరిరి. అయినను ప్రయోజనము కలుగలేదు. కొంతసేపటికి వారికి ఆపజయశంక వొడమెను

“పురుషు లందఱును యుద్ధములోఁ జచ్చిపోవలసినది” అని యాజ్ఞాపించి రంగారావు “అంతగిపురము చక్కచెట్టుము” అని చెలికాని వెంకయ్యకుఁ జెప్పేను.

వెంకయ్య క్తి పుచ్చుకొని అంతగిపురము ప్రవేశించెను. మల్లమ్య యాతనిని గాంచి “వెంకయ్య, రావువారి స్థితి యింతను వచ్చినదా? అయినను బెంగలేదు. పెలమలు ఒకరికి లొంగరు. అంతిమే చాలును. బొబ్బిలిచెబ్బలి యింను బ్రతికి యుండుగా నాకు వైకుంఠయాత్ర. ఇంతకంటే అదృష్ట మేము న్నది? అయిన నంతగిపుర మంతయుఁ దిరిగి రమ్ము” అని చెప్పేను. వెంకయ్య అంతవఱకును వంచికొనియున్న మొగము నెత్తి జేన్తరింపజేసికొని “బకటి రెండు” అని లెక్కించుచు అడ్డులేని యంతగిపుర మంతయు కలయదిరిగెను.

ఇట మల్లమ కుమారుఁ డగు వెంకటరాయని దాసి వెంకటలత్తు చేతి కిచ్చి దీవించి దోసెనువరాలు దాని చేతబోసి “నానాయన నెట్లయిన నీవు చామల్కకోటయందలి నాచెల్లెలు జగ్గమ్మవద్దకుఁజేర్చుము. బ్రతికియుండినచో రావువారి పగదీయ్య టకు—నిజయరాముని చిత్రవథ చేయుటకు ఈచిన్ని మొలక చాలును” అని చెప్పి పంపివేసెను. ఇంతలో అహర్వాయాథ శిఖామణియగు వెంకయ్యయక్కడకువచ్చెను. మల్లమ్మ “తమ్ముడా, వచ్చితివా?” యని “రావువారిపక్షము అక్రమము కాదేని, శశ్వరుడు న్యాయమును పాలించునేని, నానాభుడు ఏపాపము

నెఱుఁగఁ డేని, నేడు సంఘుమరణము పొలైన యిందఱు వెల
మకాంతలును శ్రీత్వమునకు అదర్చకురాండైని, నేను రావు
గోపాలకృష్ణరంగారావుదౌరవారి పదచాసి నేని అన్యాయమున
కొడిగట్టిన రాజు మాకోటముందు దిక్కు మాలిన చాన్న చచ్చుఁ
గాక” అని మాడుమారులు తూర్పుమొగముగా దుమ్మెత్తిపోసి
వంకయ్యచేత నున్న కత్తి పుచ్చకొని పొడుచుకొని వీరస్వర
మునకుఁ బోయెను.

10

పద్మని.

ప ద్విని.

ఉదయశ్రుతము నేలు రాళా లక్ష్మణసింహుడు అను నాతనికి భీమసింహుడు అను పినతండ్రి యుండెను. ఆతడు భీమపరాక్రమశాలి. రాళాకు కుడిభుజమై యుండి యాతడు ఆతని కనేకలాభములను గలిగించుచుండెను.

ఆతని భార్యావేరు పద్మిని. ఈమె సింహాశవ్యాప్తి యగు హమింరసింహుని కొమార్త. ఈమె పృథివిలో నింతటి సుందరాంగి లేదని ప్రభావ్యతి వహించెను. ఈసౌందర్యమునకు దోడు అనంతసుగుణము లామెకు వన్నె దెచ్చుచుండెను. ఈమె భర్తకు పదదాసియై అన్యము నెఱుంగక మహాపతిప్రతి యని ప్రభావ్యతి వడసెను.

ఆకాలమున డిలీని అల్లాయుద్దిను అను ఖ్రీవంశజుడు పరిపాలించుచుండెను. ఇతడు ప్రారంభమున పెదతండ్రిపాద ముల నాశ్రయించి పెద్దయై తుద కాతనిం జంపి డిలీసింహసనము నెక్కిన ధర్మాత్ముడు.

ఈతడు పద్మిని సుందరి యని వినియోగు. ఈవినికి మో

హామును బుట్టించెను. తుడ కది ఖిక్కుట మయ్యెను. ఆప్యా
డాతఁఁ డెట్లుయిన పద్మినిని డిల్లి కిఁ దీసికొనిరావలే నని నిశ్చయించు
కొనిమెను; గాని యది యొట్లు?

ఆలోచనలు ప్రారంభ మయ్యెను. నక్కసచివు లందఱును
జేరి యాతనిఁ బొగడి “పద్మినిఁ బొంచున్న సీసాందర్భము,
నీచాతుర్యము, నీరసికత, తుడకు నీజిపితముగూడ వ్యాధి” మని
పురి యొక్కించిరి. “మన కిన్ని యాలోచన లవసరము దేదు.
రఘుస్వముగ కుంటునక తైల నంపిన పద్మిని పిట్టువలే యెగిరి
నీయంతిగిపురమునకు వచ్చి ప్రాలును” అని యొక్కఁడు చెప్పెను.
“పద్మినిమాఁద మాదృష్టి పడినది. వెంటనే యామెను
డిల్లికి పంచవలసిన దని వార్త నంపినచో రాజపుత్రులు కిక్కరు
మనకుండ నామెను దెచ్చి విడిచిపోయెదరు” అని మాణి
యొక్కఁడు చెప్పెను. “లేకున్న మికొట్ట సేలమట్టము గావింతు
మను మాటగూడ ఆమాటకు జేర్పవలే” నని వేటొకఁడు
చెప్పెను; “భీమసీగు తెలివైనవాడు. ఆతఁడు తనకు సాంత
ముగా ఒక రాజ్యము లేకుండటకు విచారించుచుండును.
‘సికొక పరగళా యిచ్చెదము. పద్మినిని దెచ్చి యిమ్ము’ అని
వర్తమాన మంపినచో పని జరుగును” అని యింకొకఁడు
చెప్పెను; గాని యివి యేమియు చక్రవర్తికి నచ్చేలేదు, ఆతఁడు
పీరిని దూరముగా నుండు డని చెప్పి ఆమాత్యులను సేనాధి
పతులను ఒకచోఁ జేర్ని సలవో లడిగెను. అందఱు నన్ని విధ

ములను జెప్పిరి. తుడకు పర్యవసాన మేమనఁగా? “రాజపుత్రులు చాల పట్టుదలగలవారు. యుద్ధముచేసి అందు జయించినఁగాని మనకు లాభము లేదు,”

ఈనిశ్చయముతో అల్లాయుద్దిను బ్రహ్మండ మైన సైన్యమును వెంటనిడుకొని వచ్చి చిత్తారు దుర్గమును ముట్టిడించెను. ఈముట్టడికి కారణము తెలియక రాజపుత్రులు కళ వళపదుచుండఁగా “పద్మినీదేవి త్రిలోకసుందరి యనియు, ఆమె డిల్లీపాదుపాహా అంతగిపురమున నుండవలసిన దనియు వినాన్నము. ఆమె నిమిత్తమే మేము వచ్చినాము. మాపద్మినిని మాకీయవలసినది. లేవన్న చిత్తారు దుర్గము నేలముట్ట మగును. దుర్గములోని యొక్క ప్రాణిగూడ మిగులదు” అని అల్లాయు ద్దినుని వద్దనుండి రాయబారివచ్చి చెప్పెను.

రాజపుత్రుల క్రోధము ఖిన్ను ముట్టెను. ఫిరంగి గుండ్డతో వారు యవసునము బ్రత్యుత్తర మిచ్చిరి.

యుద్ధము ప్రారంభ మయ్యెను. క్రిందనుండి తురుషులును కొండమిాది కోటలో నుండి రాజపుత్రులును ఫిరంగులను, తుపాకులను ప్రేల్చుకొనసాగిరి. అసాకర్యము లధిక మగుటవలన యవసులలో సమ్మ మధికమయ్యెను.

కొన్ని దినములు గడచిన తరువాత అల్లాయుద్దినునకు విజయాశ సన్న గిల్లెను. తుడ కాతఁడు “పద్మినిని మా కీయ

నక్కటలేదు. ఒక్కమాటు చూకినఁ జాలును. మేము ముట్టపే
లేపుకొని వెడవిపోయెనను” అని యాతడు కోటలోనికి
వ్రమానము చేసెను; రాజపుత్రులు దీనిని గుఱించి దీర్ఘ
ముగ మూచించిరి. “అంతటి బింకములు సన్నగిల్లినపుడు
ఇక వీడేమి చేయగలడు;” అని వారు మూచించజాలక
పోయిరి. “పద్మిని నీకు ప్రత్యుషముగఁ గాన్నింపదు. నీకు అంగి
కార మేని నీవు ఆమె ప్రతిబింబము నద్దములోఁ జూడ
వచ్చును” అని ప్రత్యుత్తర మంపిరి. ఆల్లాయుద్దిను అందులకే
యంగికరించెను.

కోటలోఁ బ్రయత్తుము లన్నియు ముగిసిన తరువాత
“రావచ్చు” నని వార్త వచ్చెను. తోడనే ఫాదుషా అలంక
రించుకొని ఒంటరిగా కొండమిాడికిఁ బోయెను. రాజపుత్ర
లాతనిని చాల గౌరవించి పద్మినీప్రతిబింబమును జూపిరి.
ఫాదుషాహ పరమానందభరితుఁడై “ఇదివఱు మిమర్ణ
దలు తెలియక మిమిాడికి దండెత్తివచ్చినాము. మిమ్ము అక్క
మప్పుకోర్కె కోరినాము. ఆపరిచితులమై యున్నపుడు జరిగి
పోయన పారబాటులను మన్నింపవలసినది. ఇక్కడనుండి డిల్లీ
పాదుషాహాలకును, చిత్రూరురాజపుత్రులకును శాశ్వత మయిన
స్నేహబొంధవ ముండవలయు నని సేను కోరుచున్నాను. ఈ
రెండు పక్కములవారునుపికమత్యముతో నున్నచో జగత్తం
తయ సేకమయినను భయములేదు” అనిచెప్పెను. రాజపుత్రులు

గూడ ఇందుకనుకూలముగఁ బలికిరి. ఉభయులకును స్నేహమయ్యెను.

ఆల్లాయుద్దిను సెలవుదీనికొని బయలుదేతెను. తురుష్కుని సాగనంపి వచ్చుటకు రాజపుత్రులు భీమసింగున కాజ్ఞాపించిరి. భీమసింగును, ఆల్లాయుద్దినును, ఆమాటయు, నీమాటయుఁ జెప్పుకొనుచు కొండ దిగుణోచ్చిరి.

చాలదూరము వచ్చిన తరువాత ప్రక్కల నున్న తుప్పుల నుండి కొండఱు తురకభటులు వచ్చి భీమసింగునిఁ బట్టు కొని కాలునేతులు బంధించిరి. “భీమసింగు మాకై దీ, పద్మిని మాగుడౌరమునకు వచ్చునంతవఱకును ఆతడు మాబంది. ఆమె రాకున్న భీమసింగును చెక్కముక్కల క్రిందఁ గోట్టి మేము వినోదముగఁ బెంచుకొనుచున్న పిట్టలకు ఆహారముగఁ బెట్టెదము” అని ఫాదుపూహా కొండమిాదికి కబురు పంచెను.

ఇది విని కోటలోనివా రండఱును డెల్లు వోయిరి. లక్ష్మణ సింగునకు మిాది ప్రాణములు మిాది కెగిరిపోయెను. పద్మిని కిప్పు దేవి జవాబు చెప్పవలెను? ఎవరికి నేమియు తోచ దయ్యెను. అందఱును పాములవలె బుసకొట్టుట తక్క నెవరు నేమియుఁజేయజోలకయుండిరి. రాళ్ళా ఎంతనేప్ప దోచించి నను ఏమియుఁ దోచక “దర్శన మిాయవలెను” అని పినతల్లికి వర్తుమానము చేసెను. “ఇప్పుడు దర్శనము లక్కాఱలేదు.

పద్మిని మింగుడారమునకు వచ్చును. ఆమెవెంట ఆమెను సాగ నంపుటకు ఆమె దాసీలు ఏడువందలును ఏడువందలపాలకు లలో వచ్చేదరు. వారందఱును విడియుట కొక్కు పెద్ద గుడా రమును నిర్మింపవలెను. దానివద్ద మగవాడు—బౌలుడు గూడ నుండఁగూడదు. చూడఁగూడదు. కొంతసేపయిన తరువాత పద్మిని తన వెంట వచ్చిన దాసీల నందజను కోటలోనికిఁ బంపివేసి తానొక్కుతై మిం స్వాధీన మగును. అని తును ఘుటనకు కబురుచేయవలసిన” దని చెప్పేను. భీమసింగు ఇది విని మొదట ఉలికిపడెను; గాని పిదప అందలి యాంతర్య మును గ్రహించి పరమానందభరితుఁడై అల్లై చేసెను. తును ఘుట్టఁ డిందులకు అంగికరించి సర్వమును సమకూర్చేను.

యుక్తసమయమున ఏడువందల పల్లుకులును కోటలో నుండి వచ్చి గుడారమున విడిసెను. పాలకి ఒకటికి పదార్థరు చొప్పున బోయా లుండిరి.

కొంతసేపటికి అల్లాయుద్దిను ఎదుటకు ఒక సరదాను వచ్చి “భీమసింగునకును, పద్మినిదేవికిని శాశ్వతవియోగము గలుగుచున్నది. ఈసమయమున ఈమెతో మాట్లాడుటకు భీమసింగునకు ఒక్కట్టు మవకాళ మింయవలెను. ఇది కానున్న నీదేవి కోరిక” యని చెప్పేను. “అట్లయిన అభ్యంతర మేమి;” యని యల్లాయుద్దిను అందుల కంగికరించెను. భీమసింగు గుడారము జొచ్చెను. ఇది తైన కొంతసేపటికి కొన్ని పాలకులు కొండమీఁదికి బయలుదేతెను. అదేమని ఫాదుషా

యడుగఁగఁ “ఫందు పరతునకు వ్యుతిరేక మేమియు లేదు. పద్మినిని సాగ నంపి ఒకొక్కదానీ వెడలిపోవుచున్నది” అని ప్రత్యుత్తరము చెప్పబడియెను. ఆపల్లనులలో నొకదానిలో గూర్చుండి భీమసింగు కోటలోనికి బోయెను.

ఎంతసేపటికిని ఈసమావేశము ముగియకపోవుటచే అల్లాయుద్దిను త్వరపడఁజొచ్చెను. తుదకు, విచ్చుకత్తులు బూనిన రాజపుత్రులు వందలకొలది గుడారమునుండి వెలువడి తురుషులమోదఁ బడిరి. అల్లాయుద్దిను రాజపుత్రులు చేసిన మోసము నప్పుడు గ్రహించి కాళ్ళకు బుద్ధిచెప్పెను. కుత్రియులు తురకలను దౌరకినంతవరకును సంహరించి వారి సామగ్రియంతయుఁ గోనిపోయిరి. పద్మిని నందఱును పొగడిరి.

సంవత్సరము గడచిన తరువాత అల్లాయుద్దిను మఱల దండెత్తివచ్చెను. ఉభయవశ్మములవారునుగూడ ఘోరముగఁ బోరిరి. రాజపుత్రులలోఁ బురుషు లందరును యుద్ధములో మడిసిరి. పద్మిని మున్నగు కుత్రియస్త్రీలెల్లరును అగ్గిగుండము లలో నుఱ్చి ప్రాణములు విడిచిరి. వల్ల కాడులతో నిండియున్న చిత్తారుద్దరమును అల్లాయుద్దిను స్వాధీనపఱుచుకొనియెను.

చెన్నపురి: వావిళ్ల రామస్వామికాస్తులు అండ్సన్నవారి
‘వావిళ్ల’ పెస్సున ముద్దితము.

వచన గ్రంథములు.

	ప్రతి 1-కి రూ. అ.
ఆయుదుగురువోంగటకఫలు	... 0 4
ఆరేబియో నైట్యుకఫలు	... 1 4
శసబునీతికఫలు, ప్రథమభాగము, వంశార్థి సుబ్బారావు	0 6
డిటో రెండవభాగము	... 0 8
ఖుఫులచరిత్ర, రాచకోండ ఆన్నయ్యజాస్తిగాచు	0 8
చార్టదర్యిషుకఫలు	... 0 8
తాతాచార్యులకఫలు	... 0 6
తెనాలిరామలింగనికఫలు	... 0 4
దక్కనురూర్యకఫలు	... 1 8
దేశింగురాజుకఫ (జంగముకఫ)	... 0 6
నలచరిత్ర, చిన్ననైజు పటములతో	... 0 6
నలుగురుమంత్రులకఫ	... 0 4
పరిష్యావినోదకఫలు	... 0 12
పంచతంత్రము, వచనము, సులభశైలి	... 0 6
పతివ్రతలచరిత్ర, మంగిహూడి వేంకటశర్మ	... 1 8
పరమానందజిష్ణులకఫలు	... 0 3
పురాణగాథలు, శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యజాస్తి	... 0 10
డిటో రెండవభాగము	... 0 10
ప్రశ్నాదచరిత్ర, చిన్ననైజు పటములతో	... 0 4
బ్బెతాళునికఫలు	... 0 8
భోజకాళిదాసకఫలు, ప్రథమభాగము, ఉత్సవ వేంకట	
నరసింహచార్యులు	... 0 12
డిటో ద్వీతీయభాగము, మధులపలి సుబ్రహ్మణ్యజాస్తి	0 12

ప్రతి 1-కి రూ. అ.

భోజనికథలు	...	0	8
మదనకామరాజుకథలు	...	0	14
మర్యాదరామన్నకథలు	...	0	2
మైరావణచరిత్ర	...	0	1
యజుర్వేదకథాసంగ్రహము, 50 చిత్రకథలుగలది	0	8	
రేచుక్కపగటిచుక్కకథ	...	0	3
విక్రమార్యునికథలు	...	0	8
వీరాంగనలు, 22 వీరాంగనలచరిత్రలు గలవు. శ్రీపాద			
సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి	...	0	12
వైద్యలకథలు, శివలమల్లు చెన్నాప్రగడ సీతన్న			
అను ఇద్దరివైద్యల అధ్యాత్మచికిష్టలుగలవు	...	0	4
శుకన్సప్తప్తికథలు	...	0	6
పేక్షపియర్ నాటకథలు, లాంబువ్రాసీనవానికి తెనుగు			
అ. ఉమాకాంతముగారివిరచితము	...	1	8
సంస్కృతనాటకథలు, శ్రీసీతారామశాస్త్రి	...	1	4
సావిత్రిచరిత్ర, చిన్నసైజు, పటములతో	...	0	4
సాక్షి, ఒకటవభాగము, పానుగంటి లక్ష్మీనరసింహారావు	2	0	
” రెండవభాగము	”	2	0
” మూడవభాగము	”	1	8
” నాలవభాగము	”	1	12
” బిదవభాగము	”	1	0
” ఆఱవభాగము	”	1	0
సాక్షి, 6 భాగములు ఒక కేసారికొన్న చో	...	8	0

. వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రలు అండ్ సన్న,

292, ఎన్ఫ్లస్టింగ్, చెన్నుపురి.

